

26—30 november

Debatter m. m.

Onsdagen den 30 november

Sid.

Svar på interpellationer av herr Larsson, Sigfrid, om resultatutjämning vid jordbruksbeskattningen och herr Werner ang. beskattningen av intäkter, uppkomna genom tvångsnedslaktning ..	5
Reglering av tiderna för allmänna val	14
Folkskolestadgans bestämmelser mot tredskande målsmän	17
Statsbidrag till viss hemkonsulentverksamhet	21
Återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag	22
Utredning ang. överförmyndarinstitutionen	45
Ottsjöns undantagande från vattenreglering m. m.	51

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 30 november

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, ang. reglering av tiderna för allmänna val	14
Statsutskottets utlåtande nr 176, ang. kostnaderna för stilleståndsövervakningen i Korea	17
— nr 177, ang. översyn av folkskolestadgans bestämmelser mot tredskande målsmän	17
— nr 178, ang. statsbidrag till viss hemkonsulentverksamhet	21
— nr 179, ang. anslag för tillverkning av polioympämne m. m.	22
— nr 180, ang. ändring av bestämmelserna rörande pension åt skogsarbetare i domänverkets tjänst	22
— nr 181, ang. återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag	22
— memorial nr 182, ang. gemensam votering i fråga om ersättning till V. Kenttä för viss krigsskada	45

	Sid.
Första lagutskottets utlåtande nr 40, ang. utredning om överför- myndarinstitutionen	45
— nr 41, ang. vissa kungöranden i kyrka	50
Andra lagutskottets utlåtande nr 37, ang. ytterligare anstånd med inrättande av epidemisjukhus	50
Tredje lagutskottets utlåtande nr 29, ang. ökat rättsskydd åt inne- havare av sommarstugearrenden	51
— nr 30, ang. Ottsjöns undantagande från vattenreglering m. m. . . .	51
— nr 31, ang. ändring av ersättningsbestämmelserna i lagen om all- männa vägar	52
— nr 32, ang. ändring i lagen om förvaltning av bysamfälligheter	52

Lördagen den 26 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; utrikes resa beviljades herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 18 och den 22 innevarande månad.

Ledighet från riksdagsgöromålen för utrikes resa beviljades herr förste vice talmannen *Strand* för tiden den 29 i denna månad—den 15 nästkommande december.

Anmälades och bordlades

dels Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 215, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område under återstoden av produktionsåret 1955/56;

dels ock Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade skrivelse nr 217, med redogörelse för resultatet av 1955 års folkomröstning i högertrafikfrågan.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om ändamålsenlig reglering av tiderna för allmänna val;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av ytterligare kostnader för det svenska deltagandet i stilleståndsövervakningen i Korea;

nr 177, i anledning av väckta motioner om översyn av folkskolestadgans bestämmelser mot tredskande målsmän;

nr 178, i anledning av väckta motioner angående statsbidrag till viss hemkonsulentverksamhet;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggs-

stat I till riksstaten för budgetåret 1955/56 för tillverkning av polioympämne m. m.;

nr 180, i anledning av väckt motion om viss ändring av bestämmelserna rörande pension åt skogsarbetare i domänverkets tjänst;

nr 181, i anledning av väckta motioner om återbäring till Lifaco aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.; och

nr 182, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ersättning till Vilhelm Kenttä för viss krigsskada;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av väckta motioner angående överförmyndarinstitutionen; och

nr 41, i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser angående vissa kungöranden i kyrka;

andra lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ny lydelse av övergångsbestämmelsen till lagen den 5 april 1946 (nr 130) om ändrad lydelse av 18, 20 och 23 §§ epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443); samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckta motioner om ökat rättsskydd åt innehavare av sommarstugearronden;

nr 30, i anledning av väckta motioner om Ottsjöns undantagande från vattenreglering och byggande i vatten;

nr 31, i anledning av väckt motion om viss ändring av ersättningsbestämmelserna i lagen om allmänna vägar; och

nr 32, i anledning av väckt motion om viss ändring av lagen om förvaltning av bysamfälligheter.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 14.04.

In fidem
G. H. Berggren

Tisdagen den 29 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 23 och den 26 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergivande av viss återbetalningsskyldighet till statsverket; och

nr 372, i anledning av väckta motioner om ökade möjligheter till särskild undervisning åt sjuka eller tillfälligt invalidiserade elever vid folkskolor m. fl. läroanstalter.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 215, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område under återstoden av produktionsåret 1955/56.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts skrivelse nr 217, med redogörelse för resultatet av 1955 års folkomröstning i högertrafikfrågan.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, statsutskottets utlåtanden nr 176—181 och memorial nr 182, första lagutskottets utlåtanden nr 40 och 41, andra lagutskottets utlåtande nr 37 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 29—32.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 216, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.04.

In fidem

G. H. Berggren

Onsdagen den 30 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av närslutna sjukintyg får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under återstående tid av innevarande års höstsession.

Karlstad, Malmtorgsgatan den 29 november 1955

Alb. Ramberg

Riksdagsman *Albert Ramberg* är på grund av sjukdom oförmögen deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. den 1 december t. o. m. den 31 december 1955.

Karlstad den 24 november 1955

Nils Söderström

Lasarettsläkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 370, till Konungen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser Gustad Käll- eller Korporalsgård 2ⁱ i Östergötlands län, m. fl. fastigheter.

Om resultatutjämning vid jordbruksbeskattningen m. m.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, **STRÄNG**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara dels herr Sigfrid Larssons interpellation om resultatutjämning vid jordbruksbeskattningen, dels ock herr Werners interpellation angående beskattningen av intäkter, upp-

komna genom tvångsnedslaktning, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! I en med första kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Sigfrid Larsson erinrat om att årets riksdag anhållit om utredning rörande frågan om att i skattelagstiftningen införa rätt till förlustutjämnings. Efter att ha framhållit att denna fråga fått ökad aktualitet för jordbrukets del genom årets dåliga skördeutfall har herr Larsson till mig riktat följande frågor:

Har statsrådet uppmärksammat dessa problem, som särskilt aktualiserats genom årets skördeuskador, och har statsrådet för avsikt att vidtaga sådana åtgärder, att förslag till frågans lösning kan föreläggas redan 1956 års riksdag?

I en annan med första kammarens tillstånd framställd interpellation har även herr Werner tagit upp vissa beskattningsfrågor, som aktualiserats av det dåliga skördeutfallet. Han har pekat på de ogynnsamma verkningar i skattehänseende, som kan följa i sådana fall då jordbrukare på grund av foderbrist nödgas till slakt avyttra kreatur i större omfattning och därigenom får större inkomster än normalt. I interpellationen ifrågasättes vissa åtgärder för att åvägbringa en lindring i beskattningen i angivna fall. I anslutning härtill har herr Werner till mig riktat följande frågor:

Har statsrådet uppmärksammat de påtalade beskattningsproblemen, och har statsrådet i så fall för avsikt att vidtaga åtgärder i enlighet med vad som här har antytts eller på annat sätt i syfte att få till stånd lättnader beträffande beskattningen av ifrågavarande intäkter, som uppkommit genom utslaktning eller realisation till följd av missväxten?

I anledning av interpellationerna, som på grund av sitt inbördes samband torde få besvaras i ett sammanhang, får jag anföra följande.

Om resultatutjämning vid jordbruksbeskattningen m. m.

Den av herr Larsson väckta frågan om rätt till öppen förlustutjämning är inte ett spørsmål som hänför sig enbart till jordbruksnäringen. För alla förvärvskällor gäller i princip, att vad som för ett visst år skall beskattas är årets intäkter efter avdrag för samma års omkostnader. På denna grund bygger vår skattelagstiftning och innebörden härav är bl. a. att underskott, som uppkommit under ett år, inte får avdragas från över-skott ett följande år.

Även om en öppen förlust- eller resultatutjämning sålunda inte är medgiven, finns likväl betydande möjligheter i denna riktning. Genom s. k. vinstreglerande dispositioner kan rörelseidkare och i viss utsträckning även jordbrukare med bokföringsmässig redovisning av inkomsten utjämna de skattemässiga vinsterna och förlusterna. Även i andra avseenden har en uppmjukning av gällande regler om beskattningsårets slutenhet skett. Såvitt angår jordbrukare utgör rätten att avsätta till s. k. skogskonto en betydelsefull möjlighet till resultatutjämning.

Trots sålunda föreliggande möjligheter till resultatutjämning mellan olika beskattningsår har emellertid regeln om beskattningsårets slutenhet blivit föremål för kritik, och krav på en utvidgning av möjligheterna till förlust- eller resultatutjämning har tid efter annan framförts. Senast var detta, såsom erinrats i herr Larssons interpellation, fallet vid vårsessionen av detta års riksdag. Man anknöt därvid till att företagsbeskattningskommittén föreslagit en viss begränsad rätt till öppen förlustutjämning. Förslaget gick i huvudsak ut på att aktiebolag och ekonomiska föreningar skulle äga rätt att göra avdrag för underskott vid kommande taxeringar under en tioårsperiod.

Anledningen till att kommittén på detta sätt begränsade sitt förslag var att den mera vidsträckt frågan om en resultatutjämning inte kunde upptagas till prövning för allenast vissa skattskyldiga. Att, å andra sidan, ta upp hela frågan om den progressiva beskattningens verkningar vid ojämn inkomster ansågs inte

kunna ifrågakomma. Inte heller frågan om en rätt till förlustutjämning för fysiska personer ansåg kommittén möjligt att ingå på, nämligen med hänsyn till de invecklade och svårtillämpade regler som för sådant fall skulle krävas.

I propositionen till vårriksdagen om ändrad företagsbeskattning upptogs inte något förslag om rätt till förlustutjämning. Det uttalades att så starka invändningar kunde riktas mot kommitténs förslag i denna del att det inte kunde läggas till grund för lagstiftning.

I anslutning härtill uttalade bevillningsutskottet att redan en till juridiska personer begränsad rätt till förlustutjämning måste föregås av en särskild utredning. I än högre grad gällde detta spørsmålet om en rätt till förlustutjämning för enskilda personer. Som förut antytts hemställde riksdagen emellertid på förslag av utskottet om en utredning av frågan om införande av rätt till förlustutjämning.

Man kan utan överdrift konstatera att svårigheterna att medge förlustutjämning ingalunda är mindre i fråga om förvärvskällan jordbruksfastighet än på andra områden. Flertalet jordbrukare redovisar sina inkomster enligt kontantprincipen, och gränserna är mången gång flytande mellan vad som utgör inkomst av jordbruksfastighet eller binäring till sådan fastighet och inkomst av rörelse. Frånsett att det skulle vara principiellt oriktigt att begränsa en rätt till förlustutjämning till inkomst av jordbruksfastighet, är det i hög grad osäkert om detta skulle vara tekniskt genomförbart. När det med hänsyn till tillgång på arbetskraft, som inte behövs för mer brådsakande utredningsuppgifter, blir möjligt att utreda frågan om förlust- och resultatutjämning, skall detta självfallet ske. Att något utredningsresultat inte kan föreligga inom sådan tid att förslag i ämnet kan föreläggas 1956 års riksdag är dock uppenbart.

Mot bakgrunden av det sagda är det föga fruktbart att till saksdiskussion upptaga frågan hur en eventuell förlustutjämning för jordbrukets del kan utformas. Jag vill dock föga ett par reflexio-

Om resultatutjämning vid jordbruksbeskattningen m. m.

ner till det av herr Larsson framförda önskemålet om att alla jordbrukare skulle beredas möjlighet till utjämning av inkomsterna genom rätt att avsätta medel till ett utjämnings- eller investeringskonto av ungefär samma karaktär som skogskontot. Jag vill erinra om att rätten att göra avsättningar till skogskonto tillkommit av speciella skäl, nämligen för att mildra progressionen vid större skogsuttag samt att möjliggöra en avräkning av kostnader för skogsvårdsåtgärder mot skogsinkomster, som åtnjuts under annat beskattningsår än det varunder de skogsvårdande åtgärderna utförts. Då avsättningarna skall ha viss minimistorlek och endast avse intäkt av skogsbruk kommer antalet avsättningar att bli förhållandevis begränsat. Anordningen har därför också kunnat accepteras på detta speciella område. Helt anorlunda skulle förhållandet bli, om ett liknande konto infördes för jordbruksinkomster över huvud taget. Jag vill även påpeka att en av 1956 års riksdag beslutad reform i sådan riktning inte skulle kunna bli till någon hjälp för de jordbrukare, som genom missväxten under 1955 får underskott på sin verksamhet.

I den mån statsmakterna finner särskilda åtgärder vara påkallade i den nu aktuella situationen, måste dessa enligt min mening böra sökas utom skattelagstiftningens ram. I syfte att bidra till att avhjälpa de kreditvärigheter, som uppkommer till följd av årets skörde-skador, har i propositionen nr 203 till årets höstriksdag även föreslagits att stödlån under vissa villkor skall kunna beviljas jordbrukare som tillfogats mera betydande skörde-skador. Här kan också erinras om den mellan jordbruksnämnden och jordbrukets organisationer nyligen träffade uppgörelsen om kompensation för årets missväxt, vilken uppgörelse i proposition nu förelagts riksdagen.

Jag övergår härefter till den andra interpellationen. Den fråga herr Werner tagit upp angår i främsta rummet jordbrukare som redovisar sina inkomster enligt kontantprincipen. För sådana jordbrukare, som har bokföringsmässig redovisning av inkomsterna, torde motsvarande problem vara av mindre stor-

leksordning. Herr Werners frågor har delvis besvarats redan med det föregående. Ytterligare torde jag få anföra följande.

Enligt kommunalskattelagens bestämmelser hänföres till intäkt av jordbruksfastighet intäkt genom löpande försäljning (ej realisation) av bl. a. levande inventarier. I anvisningarna anges att detta gäller allenast den normala omsättningen av sådana inventarier. Om kreatursbesättningen på en fastighet av en eller annan anledning helt eller till väsentligaste delen realiserar, t. ex. vid avflyttning från fastigheten, föreligger en kapitalomsättning. Eventuell vinst vid sådan realisation beskattas inte som inkomst av jordbruksfastighet men kan under vissa förutsättningar bli skattepliktig realisationsvinst. Det torde emellertid vara rätt sällsynt att dessa förutsättningar föreligger.

Herr Werner ifrågasätter att all försäljning av kreatur utöver 1/5 av besättningen skulle vara skattefri. Nämnda andel skulle motsvara normal försäljning. Vad herr Werner föreslagit förutsätter en ändrad lagstiftning.

Mot reglerna om beskattning av intäkt av kreatursförsäljning korresponderar bestämmelserna om avdrag för inköp av kreatur. Kostnaden för anskaffning av kreatur i stället för tidigare avyttrade är således avdragsgill, om den tidigare försäljningen betraktats såsom löpande försäljning. Har däremot realisation förenkommit, får avdrag ej åtnjutas för vad som anskaffats i de försålda djurens ställe.

Någon möjlighet att med tillämpning av de särskilda bestämmelserna om beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst dela upp intäkt av kreatursförsäljning föreligger ej i nu aktuella fall.

Från jordbruksnämnden har jag inhämtat att nedslaktningen under juli—september är för hela landet i genomsnitt 45 procent högre än motsvarande tid i fjol. I Södermanland och Östergötland, vilka torde vara de landskap som drabbats hårdast av torkan, är ökningen 56 resp. 68 procent. Självfallet är ökningen i enskilda fall understundom

Om resultatutjämning vid jordbruksbeskattningen m. m.

högre. Emellertid torde det endast i undantagsfall förekomma att någon på grund av foderbrist nedslaktat mer i år än sammanlagt under två normala år.

De skattemässiga olägenheter som kan uppkomma i sådana situationer är av två slag. Vissa jordbrukare kan ha åsamkats förluster, vartill icke full hänsyn kan tas vid taxeringen. För andra jordbrukare är läget det att de minskade intäkterna av jordbruket uppväges inkomstmässigt genom ökad nedslaktning. Har nedslaktningen fått större omfattning utan att fråga likväl är om skattefri realisation, kan det taxeringsmässigt sett bli en merinkomst att beskatta.

Vid bedömande av huruvida några lagstiftningsåtgärder kan påkallas av nämnda förhållanden bör beaktas att ifrågavarande problem, så som jag redan antytt, ingalunda är nya. De har funnits vid flera tidigare tillfällen i samband med missväxt eller epizootier. De nuvarande reglerna har därvid kunnat tillämpas utan att allvarligare olägenheter synes ha uppkommit. Delvis synes detta ha sammanhängt med att taxeringsmyndigheterna och skattedomstolarna i förhandenvarande läge tillämpade ett friare bedömande av vad som vore att hänföra till icke skattepliktig inkomst genom realisation än vad författningstexten efter ordalagen föranledde. Det bör vidare anmärkas, att gällande regler på längre sikt inte är oförmånliga för jordbrukarna. De från jordbruksnämnden inhämtade uppgifterna ger ytterligare vid handen att man även i de hårdast drabbade missväxtområdena inte räknar med att utslaktningen under 1955 motsvarar mer än den för två år normala.

Som jag redan uttalat i anslutning till herr Larssons interpellation bör enligt min mening hjälpåtgärder till de jordbrukare, som åsamkats olägenheter eller förluster till följd av årets torka, sökas i annan form än ändringar i skattelagstiftningen.

Med det sagda anser jag mig ha besvarat interpellationerna.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdeparte-

mentet få framföra ett tack för svaret på min interpellation. Jag delar givetvis statsrådets uppfattning, att rätt till öppen förlust- och resultatutjämning inte är ett problem, som hänför sig enbart till jordbruksnäringen. Det är tvärtom ett spörsmål, som kan vara av betydelse även för andra näringsgrenar. Detta framhöll vi också, när vi från bondeförbundshåll tog upp frågan i en motion under vårriksdagen i anslutning till propositionen om företagsbeskattningen. Vi begärde då en utredning rörande införande av öppen resultatutjämning vid taxering av inkomst av rörelse och jordbruksfastighet, och vi framhöll, att frågan om ett särskilt utjämningskonto för jordbruket härvid borde prövas.

På grund av flera omständigheter är emellertid denna fråga av vitalt intresse just för jordbrukets utövare. Jag framhöll i min interpellation, att det ligger i jordbruksnäringens natur, att inkomsterna på grund av de variationer i skördeutfallet, som vi måste räkna med som en normal företeelse, växlar från år till år. Amplituderna är inte sällan så stora, att inkomstläget noll underskrides, d. v. s. att driften går med förlust. Inte ens i detta läge får med nuvarande skattelagstiftning en utjämning göras. Jag tillät mig också framhålla, att just detta år skörden i stora områden av vårt land blivit så ringa, att driften gått med förlust. Det är ingen överdrift i påståendet att det finns 10 000-tals exempel på att jordbruksnäringen i dessa områden lämnat underskott eller kommer att lämna underskott under detta år.

Jag är helt ense med statsrådet, att man i den aktuella skördeskadesituationen inte kan vidtaga några åtgärder till hjälp för de av skördeskadorna drabbade jordbrukarna inom skattelagstiftningens ram, om vi undantar — det är ett viktigt undantag — de förhållanden, som herr Werner pekat på i sin interpellation. I det aktuella läget är stödlånen och den kompensation, varom uppgörelse träffats, de åtgärder, som varit möjliga att vidtaga. Men vem vet när missväxt kommer? Skördekatastrofen i år har aktualiserat problemet på längre sikt. Man kan nog konstatera, att det inom jord-

Om resultatutjämnning vid jordbruksbeskattningen m. m.

bruksbefolkningen finns en allmän uppfattning om att det vore en gärd av rättvisa, om man kunde komma fram till en lösning i huvudsak på den linje, som vi angav i motionen i våras.

Som herr statsrådet framhållit finns det för jordbrukare med bokföringsmässig redovisning av inkomsten redan nu vissa möjligheter till resultatutjämnning genom s. k. vinstreglerande dispositioner, men, som herr statsrådet också framhåller, redovisar det stora flertalet jordbrukare sina inkomster enligt kontantprincipen. Vi underströk i vår motion i våras att det är synnerligen angeläget att även de jordbrukare, som deklarerar enligt kontantprincipen, får möjlighet till resultatutjämnning. Det blir ingen lösning av frågan, förrän man tar hänsyn härtill. Vi föreslog i vår motion, att man skulle försöka införa ett utjämningskonto för jordbruket enligt i stort sett samma principer som gäller för skogskontot. Statsrådet säger, att skogskontot tillkommit av speciella skäl, och det är riktigt. Men jag anser, att det finns speciella skäl också för ett allmänt utjämningskonto för jordbruket. Det gäller ju att ge jordbrukarna möjlighet att kunna utjämna mellan goda och dåliga skördeår. Den aktuella situationen i år synes mig vara ett mycket talande belägg för behovet härav.

Om någon vecka kommer riksdagen av allt att döma att besluta om nya principer för prissättningen av jordbruksalter. Efter det nya prissystemets genomförande kommer den inhemska prisnivån för jordbruksprodukterna att bli beroende av priserna på utlandsmarknaden. Detta kan då befaras medföra fluktuationer i priserna i vissa lägen, varigenom inkomstvariationerna för jordbrukarna olika år emellan bli ännu större än för närvarande. För att få en rättvis beskattning av utövarna av jordbruksnäringen i jämförelse med andra grupper med år från år ungefär lika stora inkomster är det därför angeläget med en resultatutjämnning. Det har väl förutsatts, att det nya prissättningssystemet för jordbruket skulle kombineras med någon form av skördeskadeförsäkring eller and-

ra åtgärder till stöd åt jordbrukare, som drabbas av svåra skördeskador. Såsom vi framhöll i vår motion i våras, hör en resultatutjämnning härvid vara ett värdefullt komplement.

Jag förstår mycket väl att denna fråga kräver en noggrann prövning, innan någon reform kan genomföras. Som redan nämnt kan jag ge statsrådet rätt i att ett utjämningskonto för ren jordbruksdrift ej är fullt jämförbart med det nuvarande skogskontot. Det finns dock enligt min mening så många paralleller mellan detta konto och ett utjämningskonto, att starka skäl talar för att man snarast möjligt söker komma fram till en lösning även av frågan om utjämningskonto för jordbruksdriften.

Jag noterar med tacksamhet statsrådets löfte om att en utredning av denna fråga skall komma till stånd. Vi har därmed fått ett klarare besked i frågan än i våras, men jag kan inte dela statsrådets uppfattning att detta spörsmål inte skulle vara av särskilt brådskande natur. Tvärtom synes mig denna fråga, såsom jag här framhållit, vara synnerligen aktuell. Det är enligt min mening rent av nödvändigt att snarast möjligt söka nå fram till en lösning av detta spörsmål. Även om jag har haft vissa erinringar att göra mot statsrådets svar, är jag dock tacksam för statsrådets löfte, att frågan skall tagas upp till lösning. Om herr statsrådet i dag skulle vilja till detta löfte foga en förklaring med innebörd att ärendet är angeläget och brådskande och att en utredning kommer att tillsättas, så snart förhållandena det medger, skulle min tacksamhet vara ännu större.

Herr WERNER (bf):

Herr talman! Jag skall be att få insämma i herr Larssons tack till finansministern för det lämnade svaret.

Som bekant innehåller gällande skatteförfattningar i princip bestämmelsen att ett beskattningsår utgör en sluten enhet. Detta förhållande vållar för en mycket stor del av de skattskyldiga betydande

Om resultatutjämnung vid jordbruksbeskattningen m. m.

skatteförluster och olägenheter. Här har berörts vissa särskilda förhållanden, där det gäller frågan om en förlustutjämnung beträffande jordbruket, och jag har tillåtit mig uppta frågan om hur och på vad sätt realisationsintäkter av ett inventariekapital vid jordbruket, avseende närmast kreatur som realiserats på grund av de svåra skördeförhållandena, skall upptas till beskattning.

Jag kan medge att frågan är svårlöst, och jag kan också medge, att den inte kan lösas genom ändrade författningar som skulle få någon verkan på 1955 års utslaktningsintäkter.

Det är emellertid så, att den svåra missväxten i stora delar av landet medfört inte bara en utslaktning, utan en utslagning av djurstammarna, vilken kan anses som en bestående och kännbar förlust för de skattskyldiga. Det kan inte vara rimligt att denna intäkt, som egentligen innebär en förlust på lång sikt, skall tas under beskattning och leda till att realisationens skattefiskaliska verkan träffar de av missväxten drabbade ännu hårdare.

Jag har sökt påvisa vissa möjligheter i min interpellation, t. ex. genom en uppdelning av intäkterna på ett antal år framåt. Jag kan medge, att frågan är ytterligt besvärlig att lösa och att det inte heller går att lösa den på annat sätt än genom en författningsändring, vilken nu inte medhinns.

De siffror finansministern anfört här rörande utslaktningen gäller tiden augusti—september. Det har konstaterats att inom Södermanlands och Östergötlands län har ökningen varit 56 à 68 procent. Jag vill understryka, att utslagningen av djur troligen fortgått i ännu raskare tempo under de senare höstmånaderna. Vidare kan man, som finansministern också framhåller, inte bedöma denna sak schablonmässigt, utan måste ha mera inriktning på de individuella förhållandena. Vissa jordbrukare har måst gå till en nära nog fullständig utslagning av djurbesättningen.

I den mån utslagningen är fullständig, är det klart, att det är fråga om en totalrealisation, som inte kan tas upp av skat-

temyndigheterna annat än möjligen till en viss mindre del, men i vissa fall som realisationsvinst. Men det besvärliga här är fall, där utslagningen av djuren ligger på exempelvis fyra femtedelar. Jag har gjort gällande att en femtedel motsvarar en normal omsättning. Däremot har jag ingalunda velat göra gällande — som finansministern har tolkat det — att alla djurförsäljningar, som ligger över femtedelen men inte utgör total utslagning, skulle vara berättigade att betraktas som realisationsintäkter. Jag har ansett att frågorna får bedömas från fall till fall.

Det ligger nära till hands för den, som nu har tvingats att slå ut de flesta av sina djur, att göra det totalt för att uppnå den skattefrihet som bestämmelserna om realisationsintäkter medger. Detta leder till ett förhållande, som gör saken ännu värre ur ren samhällsekonomisk synpunkt.

Nu har jag väl inget annat att lita till än vad finansministern säger i början av sitt svar, där han konstaterar, att »enligt kommunalskattelagens bestämmelser hänföres till intäkt av jordbruksfastighet intäkt genom löpande försäljning (ej realisation) av bl. a. levande inventarier. I anvisningarna anges, att detta gäller allenast den normala omsättningen av sådana inventarier. Om kreatursbesättningen på en fastighet av en eller annan anledning helt eller till väsentligaste delen realiserar, t. ex. vid avflyttning från fastigheten, föreligger kapitalomsättning.»

Jag måste bygga på detta, då jag går att tolka finansministerns uttalande på s. 5, där han säger: »Vid bedömandet av huruvida några lagstiftningsåtgärder kan påkallas av nämnda förhållanden bör beaktas att ifrågavarande problem, så som jag redan antytt, ingalunda är nya. De har funnits vid flera tidigare tillfällen i samband med missväxt eller epizootier. De nuvarande reglerna har därvid kunnat tillämpas utan att allvarligare olägenheter synes ha uppkommit.

Delvis synes detta ha sammanhängt med att taxeringsmyndigheterna och skattedomstolarna i förhandenvarande läge tillämpade ett friare bedömande av vad som vore att hänföra till icke skattepliktig inkomst genom realisation, än

Om resultatutjämning vid jordbruksbeskattningen m. m.

vad författningstexten efter ordalagen föranledde.» Det är alldeles riktigt, och jag knyter an till detta finansministerns uttalande och hemställer vördsamt att dessa frågor bringas på tal vid det landskamrerarmöte, som alltid brukar hållas före taxeringsverksamhetens början varje år. Det är önskvärt att, såsom finansministern själv säger, här tillämpas ett friare bedömande i sådana fall, där det är alldeles uppenbart att en skattskyldig drabbats av en missväxtolycka, som medfört att han måste exempelvis realisera sina djur och på så sätt fått en intäkt, som tydligt har karaktären av en kapitalrealisation.

Det är alltså särskilt detta uttalande i interpellationen, som jag ber att få fästa avseende vid. Jag hoppas att vid de överläggningar, som kan tänkas komma till stånd, detta uttalande måtte vinna skattemyndigheternas beaktande.

Herr **DOMÖ** (h):

Herr talman! Jag vill inte underlåta att stryka under ett par synpunkter som framkommit under debatten. Särskilt har herr Werner framhållit en del saker, som är värda att ge akt på.

Utslaktningen av djur inom skörde-skadeområdena är mycket större än vad man tycks tro är förhållandet. På många ställen uppgår försäljningen av djur till långt mer än den dubbla jämfört med normala förhållanden.

Det kan vara riktigt att svårigheter är förenade med en ändring av skattelagen, som skulle medge förlustutjämning, men förr eller senare måste vi komma därhän. Denna fråga gäller för övrigt inte bara jordbruket, utan även för annan företagsamhet måste vi komma fram till ett smidigare system som möjliggör utjämning av inkomsterna för olika år. De nuvarande reglerna verkar nyckfullt. Om vi tar exempelvis ett nystartat företag, vilket inte har samma möjligheter som äldre företag att utjämna inkomsterna mellan olika år, så drabbas detta särskilt hårt.

Jag har med det anförda velat framhålla nödvändigheten av att skattemyn-

digheterna ger akt på denna fråga och att man från regeringshåll driver på så mycket som möjligt för att få den utredd. Vi bör sträva efter att komma fram till ett förslag, som medger en så god resultatutjämning som möjligt i sådana former, att skatteförmågan inte blir förminskad. Berättigade skatter skall visserligen tas ut, men man bör ge den möjligheten till ökad företagsamhet, som är så angelägen på många områden.

Herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Såsom ett komplement, av kanske visst intresse, till mitt interpellationssvar har jag ett behov av att meddela att riksskattenämnden nyligen har lämnat en anvisning inför 1956 års taxering av innebörd, att om vid slakt i anledning av årets missväxt har avtalats att likviden skall fördelas på mer än ett år, så skall inkomsten räknas till det år, då betalning har utgått. Man har sålunda via riksskattenämnden här givit en laglig möjlighet till utjämning för de jordbrukare, som har drabbats av missväxt och i anledning därav tvingats att nedslakta. Under hand har det också berättats mig att slakteriföreningarna är beredda att medverka till att likviderna sprides över flera år och därigenom också ger möjlighet till den skattelindring som kan vara önskvärd.

Jag vill sedan ytterligare kommentera ett par punkter i de båda interpellanternas inlägg. När man här gör vissa jämförelser med skogskontona, vill jag invända att dessa är av en alldeles specifik karaktär. Man står inte i det läget att det blir samma prejudikatverkan för andra områden, när man gör en specialbestämmelse för skogsbrukets vidkommande. Här blir det ju fråga om kapitaluttag, där det lagts ned arbete under kanske 50, 60, 70 år, innan det egentliga kapitaluttaget kommer. Det är då alldeles följdriktigt och naturligt att man inte beskattar hela inkomsten av detta skogskapital under ett enda år. Det ligger ju så många års arbete och möda bakom, innan kapitalet flyter in. Det

Om resultatutjämning vid jordbruksbeskattningen m. m.

är, såsom jag ser det, en ganska specifik företeelse inom det svenska näringslivet att man på detta sätt under ett enda år tar ut resultatet för många års arbete och möda.

Sedan tror jag nog att herr Larsson ser litet lätt på problemet, när han säger att jordbruket kan renodlas från verksamheten inom näringslivet i övrigt. Herr Larsson menade att det vore en gård av rättvisa att ge jordbruket rätt till förlustutjämning och resultatutjämning. Det skulle vara en gård av rättvisa, sade herr Larsson, i förhållande till andra näringsgrenar, där man såsom herr Larsson uttryckt det, kan räkna med tämligen regelmässiga och kontinuerligt inflytande inkomster utan större variationer. Det är emellertid icke så inom den fria företagsamheten, som herr Larsson gör gällande. Där inverkar konjunktur- och konkurrensförhållanden, och t. o. m. väder och vind. Jag tror faktiskt att t. ex. bryggerinäringsringen har tjänat väsentligt mycket mer under 1955 års soliga sommar än vad man tjänade under 1954 års regniga sommar. Väderleksförhållandena kan alltså inverka även på andra områden än jordbrukets.

Herr Larsson förklarade vidare att han i och för sig var tacksam för löftet om en utredning och översyn av bestämmelserna på denna punkt. Men han skulle vara ännu mera tillfredsställd, sade han, om jag kunde ge det löftet att denna utredning skulle bli prompt och fermt expedierad. Det är emellertid ganska omöjligt för mig att ge det av herr Larsson önskade löftet. Det gäller nämligen här en fråga som man har tuggat på och undersökt åtskilliga gånger utan att man kunnat komma fram till någon acceptabel lösning.

Såsom jag meddelade i interpellationssvaret, har företagsbeskattningskommittén på sin tid sysslat med frågan om förlust- och resultatutjämning. Kommittén föreslog en viss begränsad rätt till förlustutjämning men vågade inte gå längre än att räkna med att denna rätt skulle gälla för aktiebolag och ekonomiska föreningar. Företagsbeskatt-

ningskommittén avvisade mycket bestämt tanken på att införa samma rätt för fysiska personer. Regeringen kom vid sin bedömning av frågan till samma resultat. Under utskottsbehandlingen gav man också uttryck för svårigheterna att ge sig in på detta system även för fysiska personer. Man var självfallet rädd för att ett dylikt system skulle kunna öppna vissa möjligheter till skatteflykt. I varje fall skulle det erfordras ganska krångliga bestämmelser för att få den rätsida på saken som är nödvändig ur skattesynpunkt.

Det gäller således här ett mycket kinkigt och besvärligt problem. Jag upprepar emellertid att jag i interpellationssvaret gett ett löfte om att när vi i finansdepartementet får litet utrymme i fråga om arbetskapacitet skall vi än en gång ta itu med denna fråga och undersöka vad som eventuellt kan göras. Det är dock, understryker jag, en ingalunda lättlost fråga.

Herr Werner slutade sitt inlägg med att säga, att det vore önskvärt att taxeringsfolket blir informerat om innebörden av mitt interpellationstal, där det framhålles att man mot bakgrunden av det senaste årets missväxt bör behandla dessa frågor med all den tolerans som gällande skattelagar ger utrymme för. Jag tror nog att man från skatte- och taxeringsmyndigheternas sida är fullt införstådd med angelägenheten härav. I den Skattehandbok, som utgetts av Adolf Lundevall och som i viss mån bland taxeringsfolk betraktas som en böcker-nas bok i taxeringsfrågor, heter det: »Med anledning av den omfattande missväxt, som inträffat under de båda första åren av 1940-talet, förekom på åtskilliga håll försäljning av kreatur i ganska betydande utsträckning. I enlighet med uttalanden i riksdagen tillämpades därvid ett friare bedömande av vad som vore att hänföra till icke skattepliktig inkomst genom realisation av kreatur än författningstexten efter ordalagen föranledde.» I denna skatteexpertisens bibel har man således tagit ad notam vad som vid ett tidigare tillfälle uttalats här i riksdagen. Vad som

Om resultatutjämning vid jordbruksbeskattningen m. m.

har förekommit i dag är bara en repetition av dessa uttalanden. Det finns väl knappast någon anledning att tro att dessa uttalanden kommer att nonchaleras från myndigheternas sida.

Herr WERNER (bf):

Herr talman! Jag är ytterst tacksam för det uttalande som herr finansministern här har återgett ur anvisningarna till skatteförfattningarna.

När finansministern vidare säger, att denna debatt är en repetition av vad som tidigare förekommit i riksdagen, vill jag instämma däri. Det förhåller sig nämligen faktiskt så, att det var jag som 1942 i en interpellation tog upp samma fråga som vi behandlar i dag, vilket genom dåvarande finansministerns yttrande ledde till det uttalande i anvisningarna som finansministern här citerat. Alltså fullföljer vi från vår sida bara en linje som vi anser vara logiskt riktigt.

Finansministern erinrade vidare om riksskattenämndens anvisningar, enligt vilka skattskyldig äger rätt att dela upp en kontantintäkt på de skilda beskattningsår under vilka den uppburits. Detta är ju ingen ny rättighet, utan en bestämmelse som gällt ganska länge. Den har inte bara tillämpats i praxis, utan har befästs genom regeringsrättens utslag. Man har härvid inte alltid följt grundregeln i bestämmelserna, d. v. s. att intäkt är beskattningsbar och taxeringsbar det år den är tillgänglig för lyftning. Intäkten har ofta beskattats det år den lyfts av den skattskyldige i form av ett konstant belopp, således enligt kontantinkomstprincipen. Denna bestämmelse skulle naturligtvis ha varit värdefull för djurägarna, om de inte genom missväxten råkat i sådant nödläge, att de måste realisera sina djurbesättningar och förbruka intäkterna och således använda dessa pengar i stället för de inkomster som uteblivit på grund av missväxten. Det är en tragisk realitet att dessa realisationsvinster ofta måst förbrukas för löpande utgifter. Följaktligen har jordbrukarna i praktiken ofta inte

stor nytta av detta medgivande i fråga om taxeringsbestämmelsernas tillämpning. Jag understryker därför ytterligare vikten av att man inom skatteförfattningarnas ram behandlar den skattskyldige så generöst som möjligt, därest han genom utredning kan visa att hans intäkter ett visst år är en följd av realisation av inventarier och kapitaltillgångar som han tvingats lösgöra på grund av missväxten.

Jag hoppas att denna debatt skall leda till en vettig tillämpning av gällande taxeringsbestämmelser, så att missväxten med dess stora förluster för jordbrukarna inte ytterligare kommer att försvåra läget för jordbrukets folk genom att de blir föremål för progressiv beskattning av dessa fiktiva realisationsvinster.

Herr DOMÖ (h):

Herr talman! Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att finansministern så bestämt säger, att man inom regeringen skall försöka ytterligare bena ut dessa beskattningsfrågor, även om de är svåra. Det är nämligen ytterst viktigt att vi får en annan ordning än nu när det gäller resultatutjämningen mellan olika år och även realisationsvinstbeskattningen för jordbruket. Helt naturligt är det särskilt svårt att åstadkomma en skattelagstiftning som passar för fysiska personer såsom företagare, men det får inte hindra att man såvitt möjligt söker nå ett resultat.

Ätminstone i det län, där jag verkar, är vi nu nödsakade att skapa nya sysselsättningsmöjligheter för att kunna ta emot de växande årskullar, som blir klara att träda ut i produktionen och inte kan få sysselsättning inom jordbruket på samma sätt som tidigare. Men då gäller det att skapa ett företagsvänligt klimat, och jag kulle tro att en av de bästa åtgärderna i det syftet är att bereda möjlighet till resultatutjämning mellan olika år för nystartade företag och mindre företag som drivs av fysiska personer.

Om jag får med ytterligare några ord beröra jordbrukets problem i detta av-

Om reglering av tiderna för allmänna val

seende, vill jag framhålla att nuvarande bestämmelser om realisationsvinstbeskattning ofta medför varaktig övergång till kreaturslöst jordbruk. Skattemyndigheten gör sitt bästa för att klara ut dessa besvärliga fall, men saknar med nuvarande bestämmelser möjlighet att göra det tillfredsställande. Om en jordbrukare måste sälja t. ex. en större del av sina djur, riskerar han att inte få det avdrag han yrkar, med hänsyn till bestämmelserna om realisationsvinstbeskattning. Säljer han alla sina djur, är det ingen tvekan om att han skall få den gynnsammare beskattningen, men övergången till kreaturslöst jordbruk skall då bedömas såsom varaktig. Det naturliga hade kanske varit att under sådana år som nu slå ut en del av besättningen och sedan börja föda upp en ny och fortsätta med kreatursskötsel. Men även om detta skulle vara det naturligaste och lämpligaste för många jordbrukare, vågar de med nuvarande taxeringsbestämmelser inte behålla några djur, utan slår ut hela besättningen och övergår varaktigt till kreaturslöst jordbruk. Sådana praktiska omständigheter beaktas enligt min mening alldeles för litet, då man överväger ändringar i taxeringsförordningar och dylikt.

Jag har, herr talman, velat begagna tillfället att framhålla detta; jag anser för min del att den här berörda frågan om resultatutjämning olika år emellan även för fysiska personer är så viktig, att man inte bör underlåta att framföra kravet därpå vid olika tillfällen.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Finansministern framhöll att det inte bara är jordbruksnäringen som arbetar under sådana förhållanden att inkomsterna skiftar från år till år. Nej, det är jag fullt medveten om. I den motion jag nämnde syftar man inte heller till något slags särslagstiftning för jordbruket på beskattningens område, utan vad man avser är förlust- och resultatutjämning i allmänhet. Det är ju möjligt att ett särskilt konto för den rena jordbruksnäringen i likhet med skogs-

kontot inte är ett lämpligt system för att vinna en sådan utjämning, men jag skulle för min del kunna tro, att ett sådant konto dock är en möjlighet att överväga. Växlingar i inkomsterna är särskilt påtagliga för jordbruket och beror på faktorer som jordbrukarna inte har möjlighet att själva påverka, framför allt väderleken. När det gäller skogen spelar väderleken kanske inte lika stor roll för själva tillväxten, men såsom finansministern mycket riktigt anmärkte, gör man ju skogsavverkningarna vissa år, varigenom inkomsterna blir mycket varierande.

Finansministern kunde inte säga, att denna utredning skulle vara särskilt brådskande. Nåja, jag är tacksam för finansministerns besked, att en utredning om förlust- och resultatutjämning skall verkställas. Jag hoppas bara att listan på de utredningar, som herr finansministern nämnde i svaret på interpellationen, inte är alltför lång, utan att vi kan räkna med att denna utredning inte låter vänta på sig alltför länge. Om behovet är vi tydligen ense; frågan är bara, hur pass brådskande utredningen skall anses vara.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 216, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Om reglering av tiderna för allmänna val

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om ändamålsenlig reglering av tiderna för allmänna val.

Konstitutionsutskottet hade till prövning i ett sammanhang upptagit motionen i första kammaren nr 12 av herr *Svedberg, Erik*, och herr *Olsson, Erik*, samt motionen i andra kammaren nr 381 av herr *Hallén* m. fl.

Om reglering av tiderna för allmänna val

I motionen I: 12 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning, syftande till en ändamålsenligare samordning av valtider och mandatperioder vid de politiska och kommunala allmänna valen samt valen till kyrkofullmäktige, samt att detta arbete eventuellt måtte få ingå som en detalj i 1954 års författningsutredning.

I motionen II: 381 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om en utredning under vilka förutsättningar kyrkofullmäktigevalen skulle kunna företagas samtidigt med andra kommunala val.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen, i anledning av motionerna I: 12 och II: 381, i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att frågan om lämpligare tidpunkt för kyrkofullmäktigevalen måtte för övervägande överlämnas till 1953 års församlingsstyrelsekommitté; samt

2) att motionerna

- a) I: 12 och
- b) II: 381

i övrigt icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottet är enigt i föreliggande utlåtande, som kommit till bland annat med anledning av motion nr 12 i denna kammare.

När man tar del av vad utskottet här har skrivit, är det väl dock så, att man nog får den uppfattningen att enigheten vunnits på bekostnad av klarheten i texten; med andra ord, det är i alla avseenden inte lätt att få ett grepp om vad utskottet menar och vart det syftar.

I motion nr 12 yrkas på en förutsättningslös utredning beträffande möjligheterna att åstadkomma en lämpligare samordning av valdagar och mandatperioder för de allmänna politiska och kommunala valen samt valen till kyrkofullmäktige, samt att detta utrednings-

arbete eventuellt kan få ingå som en detalj i 1954 års författningsutredning.

I motionen skisseras en tänkbar lösning av problemet, innebärande att landstingsvalen förrättas samtidigt med de allmänna valen till riksdagen, och valen till kyrkofullmäktige samtidigt med val till kommunal- och stadsfullmäktige. Dessa samtidigt förrättade val skulle då även sammanfalla med mandatperioderna. Därmed skulle då den ordning tänkas bli för handen, att valen till riksdagen och landstingen bleve verkligen stora politiska val med fyraårsintervaller, medan valen till de kommunala och kyrkliga fullmäktigeinstitutionerna komme att bli i utpräglad mening kommunala val av lokal karaktär.

De i denna kammare, som följde valdebatten under närmast föregående kommunala val, kunde helt säkert till sin förvåning konstatera att det mesta av de förekommande argumenten inte rörde sig om kommunala utan om rikspolitiska problem.

För min ringa del tycker jag nog, och jag vet att många delar denna uppfattning, att när t. ex. skatterna diskuteras vid ett kommunalt val, då skall det inte råda något tvivel om att det är kommunalskatten man menar och inte statskatten. Vi har omskrivna exempel på att det kan uppkomma missförstånd i det hänseendet.

Utskottet tycks i sin skrivning ömma alldeles särskilt för kyrkofullmäktigvalet och främst då i anslutning till motion nr 381, som väckts i andra kammaren. Utskottet föreslår även att 1953 års församlingsstyrelsekommitté skall få undersöka, om inte dessa kyrkliga val skulle kunna äga rum vid lämpligare tidpunkt. Skall man dra någon positiv slutsats av detta yrkande, så måste det väl vara att utskottet menar att kyrkofullmäktigvalet må kunna äga rum i samband med annat val.

Utskottet säger dock även klart ifrån, att mer än två allmänna val inte må äga rum samtidigt, och ävenså — åtminstone om vi i en framtid får ett parlament med enkammersystem — att valen till riksdagen må hållas fristående.

Om reglering av tiderna för allmänna val

Då kan man fråga sig vart utskottet syftar med sin önskan om kyrkofullmäktigvallets förrättande vid lämpligare tidpunkt. Är det bara oktoberkylan man har i tankarna eller är det verkligen så, att man leker med tanken på en framtida organisation på det här området, som skulle innebära, att vi dels skulle få fristående val till riksdagen och dels fristående val till landstingen och vidare att kyrkofullmäktigvalen skulle äga rum samtidigt med valen till kommunal- och stadsfullmäktige? Mot detta projekt, om nu utskottet med sin något dunkla skrivning haft en dylik lösning i åtanke, måste man dock invända, att det inte i dess helhet innebär någon rationalisering av de olika allmänna valprocedurerna, även om det skulle rädda kyrkofullmäktigvalet från det onekliga fatalt låga valdeltagande som det nu har.

I debatten här under vårriksdagen, som rörde kyrkofullmäktiginstitutionens vara eller inte vara, var det någon som sade att kyrkofullmäktigvalen var odemokratiska, därför att de samlat endast 14,8 procent av väljarna. Det resonemanget måste väl ändå vara felaktigt. Om valdeltagandet hade varit 99,8 procent, kanske man hade kunnat tvivla på att valet hade varit demokratiskt, men knappast när det är 14,8 procent.

För min del är jag inte heller böjd att tolka det ringa valdeltagandet vid de kyrkliga valen enbart på det sättet, att väljarna saknar intresse för de ting dessa val aktualiserar. Den svaga anslutningen till dessa val får nog även tolkas som en folkets och väljarnas protest mot lagstiftarnas bristande vilja när det gäller att organisera och samordna de olika allmänna politiska och kommunala valen i dess helhet på ett bättre sätt.

Herr talman! Jag vill nu inte ställa något yrkande i anslutning till motion nr 12. Utskottet är ju som sagt enigt, och man kan inte gärna likna utskottet vid några Jerikos murar, som faller för små trumpetstötter. Utskottet är sammansatt av en mera kompakt materia. Jag vill till sist endast få till protokollet antecknat, att utskottet anser att direktiven för

1954 års författningsutredning är så tänjbara, att utredningen utan vidare bör kunna ta ställning till de synpunkter som framförts i motion nr 12. Det är min förhoppning, att författningsutredningen skall ta detta uttalande ad notam och överväga dessa ting, som egentligen är små detaljer i anslutning till de stora frågor, som nämnda utredning har att syssla med.

Herr ELMGREN (s):

Herr talman! Herr Svedberg ansåg, att utskottets uttalanden inte var helt klara utan bjöd på vissa motsättningar. Jag måste säga, att jag tycker att det är ganska klart vad utskottet anser.

Vad beträffar kyrkofullmäktigvalen har utskottet uttalat, att utskottet inte anser, att de bör sammanföras med vissa andra av utskottet omnämnda val, men att man väl kan överväga tidpunkten, när dessa val skall hållas. När det gäller politiska val är det utskottets mening, att den sittande författningsrevisionen har så vidsträckta direktiv, att utredningen mycket väl kan ta upp de frågor beträffande dessa val, som beröres i motionen, inom ramen för det övriga utredningsarbetet. Vidare menar utskottet, att det nu inte är lämpligt att ta upp dessa frågor, när hela författningen så att säga befinner sig i stöpsleven. Det bör därför enligt utskottets mening ske i annat sammanhang.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Det talas i utskottsutlåtandet om att det inte är några nya synpunkter, som anförts i motion nr 12. Det har förekommit motioner i riksdagen tidigare, i vilka dessa frågor har aktualiserats, men det är väl ändå så, att nu har betingelserna blivit litet ändrade. Såvitt man kan bedöma, får vi inom den närmaste framtiden en hel del s. k. rådgivande folkomröstningar, och det är kanske allt skäl i att man försöker organisera de ordinarie valen på rätt sätt. I

Ang. folkskolestadgans bestämmelser mot tredskande målsmän

annat fall kanske väljarna blir överansträngda och förlorar intresset för allmänna angelägenheter.

För övrigt vill jag säga, att då utskottet hävdar att kyrkofullmäktigvalet bör äga rum vid en lämpligare tidpunkt, är åtminstone jag av den uppfattningen, att en ändring av tidpunkten enbart för det valet inte kan tänkas innebära någon fördel. En sådan ändring kan inte få någon som helst praktisk betydelse.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av ytterligare kostnader för det svenska deltagandet i stilleståndsövervakningen i Korea, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. folkskolestadgans bestämmelser mot tredskande målsmän

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 177, i anledning av väckta motioner om översyn av folkskolestadgans bestämmelser mot tredskande målsmän.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Ranmark* m. fl. (I: 72) samt den andra inom andra kammaren av fröken *Olsson* och herr *Johansson* i Södertälje (II: 107), hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en översyn av bestämmelserna i folkskolestadgans § 51.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 72 och II: 107 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Med anledning av de förevarande motionerna vill utskottet för sin del understryka, att de i § 51 folkskolestadgan

föreskrivna åtgärderna — hämtning och vite — äro tvångsmedel för skolpliktens fullgörande, vilka torde böra tillgripas allenast i sådana fall, då andra åtgärder visat sig verkningslösa. Av motiveringen till motionerna synes framgå, att motionärerna icke heller ifrågasatt nödvändigheten i och för sig av förefintligheten av de i nämnda paragraf givna föreskrifterna, utan åsyftat en sådan ändring av desamma att vitesföreläggande i regel skulle föregå hämtning. Utskottet får emellertid erinra om att redan med nuvarande lydelse av paragrafen förefinnes möjlighet för länsstyrelse att, där särskilda förhållanden därtill föranleda, förelägga vite utan föregående hämningsförfarande. Utskottet förutsätter, att en icke alltför restriktiv tillämpning av denna bestämmelse äger rum och att den ifrågasatt, länsstyrelserna givna befogenheten anlitas i alla de fall där den — framför ett föregående hämningsförfarande — kan förutsättas leda till ett gynnsammare resultat.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Hesselbom* ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 72 och II: 107, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av bestämmelserna i § 51 stadgan angående folkundervisningen i riket.

Fröken **RANMARK** (s):

Herr talman! I egenskap av motionär ber jag att få säga några ord i den fråga, som behandlas i motionen.

Som en följd av kommunsammanslagningen och den fortgående avflyttningen från landsbygden har det skett en centralisering av skolväsendet, och ett flertal skolor har indragits. Denna centralisering och indragning av skolor har i flera fall gett anledning till irritation bland föräldrar och målsmän till skolpliktiga barn, och i en del fall har det blivit omfattande skolstrejker.

Folkskolestadgan innehåller i § 51 bestämmelser om hur skolstyrelsen har att förfara, när föräldrar utan rimlig anledning håller barnen hemma från skolan.

Ang. folkskolestadgans bestämmelser mot tredskande målsmän

Kan skolstyrelsen inte genom samtal med föräldrarna eller på annat sätt få barnen till skolan, har skolstyrelsen att begära polishandräckning. Har barnen upprepade gånger hämtats och tredskan från föräldrarnas sida fortsätter, kan skolstyrelsen hos länsstyrelsen begära vitesföreläggande. Gången är således: först polishandräckning och sedan vitesföreläggande, och endast i undantagsfall kan länsstyrelsen meddela vitesföreläggande utan föregående hämningsförfarande.

Vi motionärer hyser den uppfattningen, att polishämtning av barn är ett så allvarligt ingrepp i barnets tillvaro, att sådant förfarande inte bör tillgripas annat än i sista hand. Däremot drabbar vitesföreläggandet målsmannen och inte barnen och gör klart för målsmannen, att nu gäller det allvar.

Vid våra domstolar tillgripes, såvitt jag har mig bekant, i regel först vitesföreläggande och i sista hand hämtning, om vederbörande uteblir.

Med anledning av det anförda ber jag att få yrka bifall till motionen nr 72 i denna kammare, vari hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om översyn av § 51 i folkskolestadgan. Mitt yrkande sammanfaller även med vad som hemställes i den av herr Hesselbom avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Grönkvist* (s).

Herr **PERSSON, EINAR**, (s):

Herr talman! Såsom motionären framhållit, är detta en mycket känslig sak för skoldistriktet. Men jag vill erinra om att det allaredan nu finns möjligheter för länsstyrelserna att förelägga vite utan föregående hämningsförfarande. Detta vitesföreläggande kan ta relativt lång tid — det dröjer ju ganska länge, innan man fattar ett beslut på länsstyrelsen — och det är inte heller säkert att detta vitesföreläggande är tillräckligt för att få tredskande barn till skolan. Jag undrar då, om motionärernas förslag skulle tjäna något syfte. Om det skulle dra ut på tiden en, två eller tre månader, innebär detta att barnen kommer att bli helt efter i skol-

gången — det finns ju inga möjligheter för dem att ta igen vad som förlorats under denna tidsrymd.

Om man nu skulle ändra på ordningen i detta fall, är det också synnerligen svårt att sätta någonting annat i stället. Skolöverstyrelsen har vid åtskilliga tillfällen granskat denna anordning men inte kunnat komma fram till någon lösning i frågan. För övrigt tycker jag, att det är litet oegentligt att bara rycka loss en enda paragraf i folkskolestadgan och begära att den skulle bli föremål för översyn. Jag tror knappast att detta skulle låta sig göra. Man får lugna sig något år och vänta på den allmänna översyn av folkskolestadgan, som jag tror kommer att äga rum i samband med att proposition förelägges nästa års riksdag i anledning av skolstyrelseutredningens förslag.

För övrigt vill jag också säga att när vi på andra avdelningen inom statsutskottet diskuterade denna fråga, förklarade sig huvudmotionären i andra kammaren nöjd med utskottets skrivning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HESSELBOM** (s):

Herr talman! Den senaste motivering- en, som herr Persson anförde till stöd för utskottets ställningstagande, nämligen att huvudmotionären till äventyrs förklarar sig nöjd med den skrivning som föreligger, kan ju inte hindra denna kammares övriga ledamöter att inta en bestämd ståndpunkt i en fråga, som ändå ligger på riksdagens bord.

Det har anförts, även inom statsutskottet — vilket framgår av utskottets utlåtande — att den princip, som är fastslagen i förevarande paragraf i folkskolestadgan, nämligen att hämtning är den första åtgärd som vidtas, inte längre är i praxis följs. Det sägs, att man hänvisar till att det föreligger en möjlighet att utan föregående hämtning utdöma vite, om detta anses lämpligare och effektivare. Alla vettiga människor borde väl vara överens om att sådana konflikter

Ang. folkskolestadgans bestämmelser mot tredskande målsmän

mellan föräldrar och skola som bottnar i det förhållandet, att en skola har dragits in eller att föräldrarna anser läraren vara olämplig eller någonting dylikt — vilket alltså kan leda till en s. k. skolstrejck — inte löses genom polishämtning. Man kan ju inte gärna tänka sig att en landsfiskal skall fara runt i en storkommun och hämta upp barnen undan för undan och föra dem till skolan. Jag tror inte att någon vettig människa skulle vilja rekommendera en sådan åtgärd.

I det individuella fallet, när det alltså gäller att enstaka barn som av andra anledningar inte kommer till skolan, kan polishämtning tekniskt genomföras på ett rimligt sätt, men jag vill ifrågasätta, om detta är en anordning, som står i överensstämmelse med nutida uppfattning. Jag vill understryka vad motionären här tidigare anført, att det knappast kan vara ägnat att skapa tillfredställande förhållanden, om polisingripande vidtas mot minderåriga. Alla torde därför vara överens om att vitesföreläggande är en rimligare åtgärd.

Nu har utskottet anført, att vitesföreläggandet är ineffektivt — det skall göras av länsstyrelsen, det är fastställt en viss klagotid och det kan dröja en hel termin, innan beslutet träder i kraft. Det är riktigt att denna åtgärd därför kan vara ganska ineffektiv med hänsyn till eftersläpningen. Men var står det skrivet att man inte kan ändra på bestämmelserna om att det är länsstyrelsen som skall fastställa vite o. s. v.? Vi har ju givit förtroende åt andra kommunala nämnder — hälsovårdsnämnder och byggnadsnämnder — att utdöma vite gentemot en tredskande medborgare, som inte vill rätta sig efter dessa nämnders beslut. Det vore väl inte orimligt att man lämnar våra folkskolestyrelser ett så pass stort förtroende, att de också skulle kunna få befogenhet att vidta en sådan åtgärd, om den ansåges nödvändig.

Herr talman! Den nuvarande lagstiftningen fyller inte ett rimligt ändamål, och en översyn är därför mycket starkt motiverad.

Nu säger herr Persson som talesman för utskottet, att det kan vara olämpligt

att företaga en översyn av en enda paragraf i folkskolestadgan, när man har på känn att hela stadgan behöver en allmän översyn, och det är en motivering som jag kan förstå. Det finns ju ingen anledning att ändra på en paragraf, om man är medveten om att en revision av hela stadgan skall komma till stånd, men det hade ju varit önskvärt, om utskottet med något ord hade framfört denna mening i sitt utlåtande.

Hur som helst, herr talman, har jag den uppfattningen, att även om det vore önskvärt med en allmän översyn av folkskolestadgan, är denna paragraf av den art, att den inte har något sammanhang med övriga paragrafer och att därför en översyn av denna speciella paragraf mycket väl kan försiggå utan att man avvaktar den allmänna översyn som jag tror är nödvändig förr eller senare. Från denna utgångspunkt ber jag, herr talman, att få instämna i yrkandet om bifall till den av mig avgivna reservationen.

I detta anförande instämde fru *Sjöström-Bengtsson* (s), herr *Fahlander* (s), fru *Wallentheim* (s), fru *Carlqvist* (s) och herr *Olsson, Erik* (s).

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! Jag har inte någon praktisk erfarenhet av dessa spörsmål och har därför svårt att bedöma, i vad mån det kan föreligga ett behov av en ändring av ordningen vid ingripandena, så att man börjar med vite och först därefter tillgriper ett hämningsförfarande, men jag kan inte neka till att jag i anslutning till motionärernas resonemang något reagerar mot vad utskottet skriver i denna sak. Utskottet säger att allting är väl beställt. Visserligen står det i stadgan, att man först skall tillgripa hämtning och sedan vite vid behov, men, säger utskottet, det finns ju ett undantagsstadgande, och med det klarar man sig.

Hur ser då detta undantagsstadgande ut? Jo, det står, att när »särskilda förhållanden» därtill föranleder, må länsstyrelsen kunna förelägga vite, även

Ang. folkskolestadgans bestämmelser mot tredskande målsmän

utan att barnet dessförinnan till skolan avhämtats. Detta stadgande utlägger utskottet på det sättet, att utskottet förutsätter att länsstyrelserna skall begagna det i alla de fall, där det kan förutsättas »leda till ett gynnsammare resultat». En sådan tolkning av detta stadgande är emellertid absolut omöjlig. Så kan inte en myndighet under ansvar tolka en författningsbestämmelse.

Problemet står alltså kvar och är värre än statsutskottets majoritet räknar med.

För min del kommer jag, herr talman, om det blir votering, att rösta med reservanterna.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Herr Hesselbom sade, att man måste intaga en bestämd ståndpunkt. Det är också min mening, men jag vill upprepa att jag tycker det är tokigt att bara begära en översyn av en enda paragraf i folkskolestadgan, även om den, som herr Hesselbom säger, inte har något med de andra paragraferna att göra. Då kan man ju på samma sätt rycka ut de andra paragraferna och begära en utredning punkt för punkt av alla paragraferna. I så fall vore väl det riktiga att göra en översyn av hela stadgan.

Herr Herlitz förklarade att allting i detta sammanhang inte var väl beställt. Det är också jag fullt medveten om. Jag har litet erfarenhet av detta från min hemkommun i egenskap av skolstyrelsens ordförande. Jag vet att man mycket väl kan lösa konflikter av detta slag utan att behöva gå till polismyndigheterna, om man bara riktigt anstränger sig för att finna utvägar.

Det är för övrigt inte alls säkert att barnen har någonting emot att bli hämtade, utan det är i regel föräldrarna som sätter sig emot sådana åtgärder.

Herr WEILAND (bf):

Herr talman!

Jag ber att få instämma med reservanten.

I mitt hemlän har alldeles nyss förekommit ett sådant här fall som väckte ganska stort uppseende i bygden. Jag tycker att det är att använda större våld än nöden kräver att skicka polisen för att hämta skolbarnen, kanske utan att man försökt alla andra åtgärder som kunde tänkas för att nå fram till en lösning av konflikten.

Herr HESSELBOM (s):

I anledning av herr Perssons anförande vill jag endast understryka vad jag sade tidigare, nämligen att om nu hela folkskolestadgan är i behov av en översyn, så borde väl statsutskottet i all rimlighets namn ha kunnat framhålla detta i sitt utlåtande. Men det har utskottet inte gjort, utan det har argumenterat från helt andra utgångspunkter, när det kommit fram till sitt avslagsyrkande.

För övrigt är det ju så, herr Persson, att ifrågavarande bestämmelse i folkskolestadgan inte har något så intimt samband med andra paragrafer i stadgan, att det vore orimligt att kräva en revision av endast denna speciella paragraf.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Ranmark* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 177, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. statsbidrag till viss hemkonsulentverksamhet

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Ranmark* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 47.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. statsbidrag till viss hemkonsulentverksamhet

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av väckta motioner angående statsbidrag till viss hemkonsulentverksamhet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* m. fl. (I: 230) och den andra inom andra kammaren av fröken *Ager* och herr *Nihlfors* (II: 273), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om statsbidrag till konsulentverksamhet av i motionerna angivet slag måtte göras till föremål för översyn.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 230 och II: 273 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! I det utlåtande, som avgivits i detta ärende, redovisas mycket noggrant vad som gjorts i fråga om statligt understödd hemkonsulentorganisation. Man måste ju hålla med utskottet

om att den ena utredningen har följt på den andra och att det kanske inte vore så stor mening med att göra en ny. Men tyvärr har ingen av dessa utredningar lett till inrättandet av några nya befattningar, och det är detta som i alla fall har varit avsett.

Under de åtta år som har gått sedan det senaste betänkandet avlämnades har en hel del skett på detta område. Det är bland annat detta förhållande, som har givit motionärerna anledning att ånyo bringa den här frågan inför riksdagen. Ytterst syftar vi givetvis till att få fler hemkonsulenter för husmödrarna i städerna, som av dem skulle kunna få de råd och upplysningar som de förvisso är i lika stort behov av som landsbygdens husmödrar. Jag tror att hela samhällets struktur numera är sådan att det inte föreligger någon skillnad i detta avseende mellan de nämnda båda kategorierna. Hittilldags har vi emellertid hemkonsulenter endast i fyra städer i detta land. Detta är ganska torftigt, i synnerhet som det för närvarande kommer fram eller förberedes så många nya forskningsresultat, som verkligen borde bringas just till husmödrarnas kännedom. Det är ganska meningslöst att ge statsbidrag till denna forskningsverksamhet, om dess resultat sedan inte når fram till dem, som de till syvende och sist egentligen är avsedda för.

Herr talman! Jag är alldeles övertygad om att denna fråga flera gånger i framtiden kommer att bringas på riksdagens bord. Jag har därför endast velat understryka synpunkterna i motionen och har intet yrkande.

PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Eftersom den föregående talaren inte hade något yrkande, kan jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggstat I till riksstaten för budgetåret 1955/56 för tillverkning av polioympämne m. m.; och

nr 180, i anledning av väckt motion om viss ändring av bestämmelserna rörande pension åt skogsarbetare i domänverkets tjänst.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 181, i anledning av väckta motioner om återbäring till Lifaco Aktiebolag av till statsverket erlagd varuskatt m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Söderquist* m. fl. (I:66) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindberg* m. fl. (II:90), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att till Lifaco Aktiebolag av erlagd varuskatt skulle återbäras ett belopp av 41 868 kronor 95 öre jämte sex procent ränta från respektive inbetalningsdagar, dels ock att Lifaco Aktiebolag skulle erhålla den ersättning för sina kostnader, som kunde befinnas skäligen.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I:66 och II:90 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon*, *Iwar Anderson* och *Näsgård*, fröken *Andersson*, herrar *Pålsson*, *Sundelin*, *Jacobsson* och *Staxäng*, fröken *Elmén*, herrar *Cassel*, *Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, fröken *Vinge* samt herr *Svensson* i Stenkyrka, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I:66 och II:90,

a) besluta, att till Lifaco Livsmedels Fabrikations Co. Aktiebolag skulle av erlagd varuskatt återbäras ett belopp av 41 868 kronor 95 öre jämte sex procent ränta från respektive inbetalningsdagar;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att från det för budgetåret 1955/56 anvisade förslagsanslaget till oförutsedda utgifter till bolaget utbetala 25 000 kronor.

I den av reservanterna förordade motiveringen hade anförts bland annat:

»Under sina strävanden att åstadkomma rättelse av besluten i frågan har Lifaco Aktiebolag åsamkats betydande kostnader. Även om dessa kostnader icke i sin helhet kan ersättas, är det enligt utskottets mening skäligen, att sådan ersättning i viss utsträckning lämnas. Utskottet föreslår, att denna ersättning bestämmas till ett belopp av 25 000 kronor.»

Herr *SUNDELIN* (fp):

Herr talman! Den s. k. Lifacofrågan har vid det här laget varit föremål för så mycken diskussion i riksdagen, i pressen och i andra sammanhang, att det väl kan förefalla tämligen onödigt att lämna någon redogörelse för vad som har förekommit. Jag skall emellertid försöka att så kort som möjligt ge en sammanfattning av händelseförloppet, och jag ber att få göra detta i anslutning till redogörelsen i statsutskottets utlåtande.

Den 26 maj 1941 trädde en förordning om varuskatt i kraft. Förordningen var daterad den 25 maj, alltså dagen innan den trädde i kraft. Enligt denna förordning skulle för vissa varor erläggas varuskatt till staten. Varorna, för vilka skatten skulle utgå, var upplagna i en särskild förteckning, som anslöt sig till gällande tulltaxa. Varuskatten har karaktär av övervälringskatt, avsedd att i sista hand drabba konsumenterna. Tillverkare av skattepliktig vara skulle således uttaga skatt av köparen genom pristillägg på varan.

I övergångsbestämmelserna till varuskatteförordningen föreskrevs bland annat, att om i förordningen avsedd till-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

verkning bedrevs vid tiden för förordningens ikraftträdande, skulle anmälan härom ske till kontrollstyrelsen inom åtta dagar. Lifaco gjorde ingen anmälan och har förklarat detta med att bolaget vid sitt studium av varuskatteförordningen kommit till den slutsatsen, att dess tillverkningar inte berördes av den nya varuskatten. Bolaget debiterade därför inte heller sina kunder någon varuskatt.

Så gick tiden från slutet av maj till den 18 oktober 1941. Då ingav kontrollstyrelsen polisanmälan mot Lifaco för att bolaget enligt styrelsens menig bedrev tillverkning av skattepliktiga varor utan att ha fullgjort stadgad anmälningsplikt. Detta föranledde Lifaco att redan den 4 november göra driftsanmälan för varuskatt, men samtidigt härmed förklarade bolaget, att det ansåg sina tillverkningar inte vara underkastade skatteplikt.

Genom beslut den 22 november och den 9 december 1941 förklarade kontrollstyrelsen, att varuskatt skulle utgå för vissa av bolaget tillverkade varor. Bolaget påfördes i enlighet med detta kontrollstyrelsens beslut skatt för tiden 26 maj 1941, då förordningen trädde i kraft, till 5 december 1941 med tillhoppa 86 081 kronor 18 öre. Bolaget betalade sedan under en tid av tre år in detta belopp jämte ett räntebelopp — tillsammans blev det en summa av 89 618 kronor 5 öre. Detta belopp fick alltså bolaget betala av egna medel, då någon varuskatt inte blivit påfordrad Lifacos kunder, vilka ju var de som egentligen skulle ha betalat skatten.

Inom parentes må här för fullständighetens skull nämnas, att när Lifaco ålades att betala skattebeloppet, erlade en del av dess kunder frivilligt till bolaget ett belopp av omkring 17 000 kronor. När bolaget sedermera av Kungl. Maj:t erhöi viss restitution av erlagd skatt, betalade bolaget tillbaka till kunderna en fjärdedel av deras inbetalningar. Bolaget ansåg sig nämligen genom restitutionen ha erhållit täckning för omkring en fjärdedel av sina utgifter för varuskatt och omkostnader.

Lifaco anförde den 17 december 1941 besvär hos regeringsrätten över kontrollstyrelsens beslut. I sin besvärslaga hemställde Lifaco, att därest regeringsrätten funne, att varuskatt skulle utgå, bolaget måtte befrias från erläggande av skatt för tid före kontrollstyrelsens beslut. Regeringsrätten fastställde kontrollstyrelsens beslut, och bolagets anhållan att bli befriad från att retroaktivt erlægga varuskatt lämnades av Kungl. Maj:t utan åtgärd.

När regeringsrättens utslag hade fallit, återupptogs ansvarspocessen mot Lifacos ledare för underlåtenhet att till kontrollstyrelsen ingiva i varuskatteförordningen stadgad anmälan angående tillverkning av skattepliktiga varor. Rådhusrätten frikände Lifacos ledare från ansvar. Åklagaren överklagade, men rådhusrättens frikännande dom fastställdes av Svea hovrätt. Genom laga-kraftvunnen dom har alltså fastslagits, att underlåtenheten att i föreskriven tid ingiva i varuskatteförordningen avsedd anmälan inte skäligen kunde tillräknas Lifacos ledare såsom försummelse av beskaffenhet att böra föranleda ansvar.

Sedan riksdagen år 1945 hade bifallit en kungl. proposition om sådan ändring av varuskatteförordningen, att Kungl. Maj:t fick möjlighet att medgiva befrielse från eller återbäring av varuskatt, ansökte Lifaco om återbäring av den skatt som påförts bolaget för tid före kontrollstyrelsens beslut i november och december 1941. Det må här nämnas, att den kungl. propositionen torde vara en direkt följd av en interpellation, som professor Herlitz framställde i denna kammare i februari 1945. I anledning av riksdagens beslut att bifalla propositionen beslöt regeringen på ansökan av Lifaco att medgiva återbäring med 35 000 kronor. Någon övertygande motivering varför regeringen kom till detta belopp har inte enligt min mening förebragts.

Bolaget instämde nu kronan till Stockholms rådhusrätt med yrkande att återfå hela det erlagda skattebeloppet jämte ränta och omkostnader med avdrag för det belopp på 35 000 kronor, som enligt

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

regeringens beslut erhållits i restitution. Rådhusrätten fann, att bolagets produkter inte var att hänföra till enligt varuskatteförordningen skattepliktiga produkter och förpliktade kronan att återbetala hela det av Lifaco erlagda beloppet jämte ränta med avdrag av de redan erhållna 35 000 kronorna. Dessutom ålades kronan att betala bolagets rättegångskostnader med 13 500 kronor. Målet gick vidare till Svea hovrätt, och hovrätten fastställde sedermera rådhusrättens dom.

Målet fullföljdes sedan i högsta domstolen. Högsta domstolen förklarade, att talan om återbekommande av skatt och avgift, varom i målet vore fråga, icke kunde upptagas av allmän domstol, varför underdomstolarnas domar undanröjdes.

Genom detta högsta domstolens utslag kan det konstateras, att rättsfrågan är i laga ordning avgjord. Återstår då frågan, om det med hänsyn till andra omständigheter kan vara skäligt att bolaget erhåller ytterligare återbäring och ersättning utöver vad Kungl. Maj:t beviljade år 1945.

För de ledamöter av statsutskottet, som står för den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen, har det förefallit, som om rätt starka skäl skulle tala för att Lifaco erhåller ersättning för hela det skattebelopp, som bolaget fick betala för tiden före kontrollstyrelsens beslut att påföra skatt. Jag skall här anföra några av dessa skäl.

Det har inte bevisats annat än att Lifacos ledare var i god tro, då de ansåg att bolagets tillverkningar inte var skattepliktiga. Det har också representanter för kontrollstyrelsen medgivit i en handling, som utdelades i statsutskottet i samband med att dessa representanter där redogjorde för lifacofrågan. Genom lagakraftvunnen dom har ju också Lifacos ledare fritagits från ansvaret. Det var ett skäl.

Ett annat skäl är följande. Det har allmänt erkänts, att varuskatteförordningen var mycket svår att tolka. Som bevis härpå kan anföras, att såväl Stockholms rådhusrätt som Svea hovrätt —

säkerligen efter mycket grundlig prövning av ärendet — kommit till den slutsatsen, att varuskatt i detta fall icke lagligen kunde utgå. Ett annat, kanske något svagare bevis för att förordningen var svårtolkad, är ju det förhållandet, att två av kontrollstyrelsens egna tjänstemän tolkat den fel.

Ett tredje skäl är att Lifaco har tvingats att betala en skatt, som egentligen inte skulle ha betalats av bolaget utan av dess kunder. I detta sammanhang har påståtts att Lifaco har haft fördel av att inte uttaga varuskatt av sina kunder, men man är inte enig om vari denna fördel skulle ha bestått. Å ena sidan säger man att bolaget kunnat sälja sina produkter billigare genom att varuskatt inte togs ut och att bolaget därigenom bättre kunde hävda sig i konkurrensen med andra företag. Å andra sidan säger man att priset på Lifacos produkter varit så högt, att det uppgick till och att det till och med översteg det pris som andra firmor tog för liknande produkter, varuskatten inräknad. Man tycker nog, när man ser dessa motiveringar, att iveren varit något väl stor, då det gällt att bevisa Lifacos fördelar av att inte uttaga skatt på sina produkter. Det sägs att bolaget har kunnat sälja billigare än andra, och det sägs att bolaget har sålt sina produkter lika dyrt och t. o. m. dyrare än andra företag. Jag har en känsla utav att man med ett sådant resonemang bevisar litet för mycket, och därigenom bevisar man väl egentligen ingenting.

Av vissa upplysningar som lämnats inom statsutskottet har man fått den uppfattningen, att Lifacobolaget drabbats mycket hårt av besluten i denna varuskattefråga. Att bolagets ledare genom att så enträget fullfölja sina strävanden i denna sak åsamkat sig och sitt företag kostnader, som med en annan inställning kunde ha undvikits, är nog någon-ting som måste bedömas mot bakgrunden av att vederbörande säkert ansett sig ha handlat som en mot samhället fullt lojal företagare, och vad han därför anser sig ha kämpat för har varit att få rättvisa. Det kanske också är för-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

klart att han fått den uppfattningen, att samhället behandlat honom och hans företag, vad skall vi säga, på ett mindre vänligt sätt. Som exempel härför kan ju erinras om att bolaget polisanmälades innan detsamma haft tillfälle att förklara sig. Det kan också erinras om åtgärderna att avstänga bolaget från tilldelning av råvaror. Det skulle kanske kunna nämnas flera exempel, men jag skall inskränka mig till dessa.

Kungl. Maj:t har genom sitt beslut år 1945 att restituera ett belopp av 35 000 kronor givit till känna som sin mening, anser jag, att fog förelåg för en skatteåterbäring av denna storleksordning. Reservanterna i utskottet anser det skäligt, att återstående belopp om 41 868 kronor 95 öre jämte ränta också återbetalas. Dessutom yrkar reservanterna att bolagets kostnader ersättes med ett belopp av 25 000 kronor.

Herr talman! Jag ber att med detta få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr HOLMQVIST (s):

Herr talman! Den fråga, som vi nu behandlar, är ingalunda en ny bekantskap för kammarens ledamöter. Två gånger tidigare, 1951 och sedan 1954, har frågan varit föremål för kammarens behandling. Vid båda tillfällena har både första kammaren och medkammaren beslutat att avslå yrkande om återbetalning till Lifacoföretaget. Jag kan därför våga utgå ifrån att kammarens ledamöter vid det här laget är väl förtrogna med vad frågan gäller, och i synnerhet som herr Sundelin här åtminstone i första delen av sin framställning givit en, efter vad jag kan förstå, korrekt bild av data och fakta i detta sammanhang, har jag knappast anledning att återupprepa detta.

Jag måste emellertid för min egen del erkänna, att jag under den mycket grundliga föredragning, som i år har förekommit i statsutskottet, faktiskt inte har fått fram en enda ny synpunkt på denna fråga, någon synpunkt som skulle tala till fördel för Lifaco. Jag är därför

ganska förvånad när det sägs i motionen och sedan framhålles i reservationen, att det skulle ha kommit till nya omständigheter, som gav anledning till att riksdagen på nytt skulle pröva frågan. Jag vill gärna i detta sammanhang ställa en direkt fråga till herr Sundelin eller till fröken Andersson, som, såvitt jag kan förstå, kommer efter mig här i talarstolen: Vad är det för nya omständigheter, som framkommit under den fortsatta debatten om lifacofallet och som kan motivera en förnyad skälighetsbedömning? Det finns enligt min mening icke någonting, som kan motivera att riksdagen i dag skulle ta en annan ställning än tidigare.

Vad som möjligen skulle kunna betraktas som nya omständigheter är att en rad av de insinuationer, som har framförts bl. a. mot kontrollstyrelsen ifrån Lifacos sida, har visat sig vid den fortsatta debatten inte vara hållbara. Vi var ju med om en föredragning i statsutskottet, där en av Lifacos egna representanter bad att vi inte vidare skulle tala om ett företag, därför att varuskatteförordningen inte var tillämplig i det fallet. Det är lifacoanhängarna, som har dragit in bl. a. det företaget och vissa andra i diskussionen, och vad som möjligen kan ha skett låt oss säga under det senaste året, är att man från Lifacos sida i någon mån har nyanserat sin framställning. Om vi jämför den dokumentsamling som nu föreligger i lifacofallet med de inlagor vi här i riksdagen fick mottaga exempelvis i föl av direktör Eichenberg och andra intresserade i dessa frågor, upptäcker vi ganska snart att det i verkligheten inte har skett någon annan förändring än att vederbörande fått lov att uppge en del av de påståenden som man förut kastat ut i debatten. Nej, några omständigheter, som gör att riksdagen i dag skulle inta annan ställning än förut, finns inte.

Om jag ändå skulle notera någonting glädjande i herr Sundelins framställning vore det, att han så starkt markerade att rättsfrågan nu är i laga ordning avgjord och att vi således kan

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

föra den ur diskussionen. Det vore naturligtvis tacknämligt, om vi i den fortsatta debatten här i dag kan vara överens på den punkten.

Om jag sedan i alla fall skulle få lov att göra ett par reflexioner i anslutning till herr Sundelins framställning, skulle jag vilja konkretisera så: Finns det skäl för att riksdagen nu skulle medgiva restitution med ytterligare 40 000 kronor plus ränta och dessutom ge Lifaco 25 000 kronor i ersättning för processkostnader och diverse utlägg? Utskottsmajoriteten har inte funnit några sådana skäl. Den varuskatteförordning, som antogs 1941 och som var en förutsättning för att vi skulle få ett lifacofall, var svårtolkad. Det har utskottsmajoritetens representanter medgivit vid tidigare behandling av frågan. Det var en krisförordning, och den hade de brister som en sådan kan vara behäftad med. Den gav besked om vilka varuslag som skulle beröras av skatt, och den anknöt — det vet vi alla — i det sammanhanget till gällande tulltaxa med statistisk varuförteckning. Vi kan väl vara överens om att den statistiska varuförteckningen är ett objektivt instrument för ändamål som detta. Den täcker hela det fält av varor av olika varianter och ursprung som vi möter. Att den kan vara förbryllande för oss lekmän vet vi också alla. De benämningar och klassificeringar, som vi möter i tulltaxan och i denna företeckning, står inte alltid i samklang med det gängse språkbruket, det kan var och en övertyga sig om. Det är tydligt att begreppet konfityr, som har spelat så stor roll i lifacoaffären, inte är liktydigt med det mycket snävare begreppet konfekt. Konfityr är i tulltaxans beteckning ett mycket vitt begrepp. Det innesluter också exempelvis fårtor och bakelser och många sådana ting.

Alla de expertutlåtanden som har åberopats från Lifacos sida, varvid man gjort kemiska analyser över vad de olika produkterna har innehållit, saknar egentligt intresse i detta sammanhang. Det enda som kan vara utgångspunkt för bestämmande av skatteplikt,

således om varan faller under förordningen, är frågan på vilket sätt man klassar varan inom tullen. Det är ostriktigt att man här har anledning att säga, vilket bland annat vid föredragningen i år dokumenterats från kontrollstyrelsen, att det kan visas på parallellfall, där liknande produkter många år tidigare än vad det här varit tal om vid införsel har kommit att beläggas med skatt enligt just det statistiska nummer som här är aktuellt. Under sådana förhållanden anser jag att man får säga, att myndigheterna har försökt att anpassa sin bedömning till vad förordningen har förutsatt.

I den förteckning som var bifogad varuskatteförordningen, gavs exempel på varuområden, som skulle träffas av skatten. Det gavs också exempel på enskilda varor inom olika varuområden, och det fanns också exempel på vissa undantag, varor som alltså inte skulle beskattas. Nu kvarstår naturligtvis frågan: Borde inte direktörerna Eichenberg och Jettman ha förstått att dessa varor varit skattepliktiga? I kammardebatten i fjol hävdade jag den meningen, att vederbörande nog under alla omständigheter borde ha känt med sig, att här brändes det en smula, och det borde vara angeläget för dem att göra klart för sig om deras varor var skattepliktiga. Vi inom utskottsmajoriteten anser, att de hade mycket goda skäl för att i ett sådant läge ta kontakt med kontrollstyrelsen och förvissa sig om huruvida varan var skattepliktig eller inte.

Från kontrollstyrelsens sida har vid föredragningar både nu och tidigare meddelats, att det förelegat möjlighet för Lifaco att få sådant besked. Firman hade kunnat vända sig till kontrollstyrelsen för att få ett besked som, även om det inte var formellt juridiskt bindande, i varje fall hade kunnat läggas till grund för firmans handlande. Det var ju kontrollstyrelsen som själv ägde att bestämma huruvida skatteplikt förelåg och som även skulle övervaka förordningens efterlevnad. Om firman hade vänt sig till kontrollstyrelsen med en förfrågan, hade man således kunnat få ett svar som

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

man kunnat lägga till grund för sitt handlande. Lifaco gjorde emellertid inte någon sådan förfrågan utan litade i stället på sitt eget omdöme. Därigenom tog man uppenbarligen en risk, även om vi naturligtvis inte behöver tvista om huruvida denna risk var medveten eller ej. Resultatet blev att Lifaco i efterhand måste erlägga skatt för tillverkningen från den 26 maj fram till den dag då kontrollstyrelsen upptäckte att firman tillverkade varan i fråga.

Det kan naturligtvis tyckas hårt att ett företag på detta sätt i efterhand åläggs att till staten inbetala 86 000 kronor i skatt. Men det är ju i och för sig ingenting ovanligt att människor åläggs att betala skatt i efterhand. Det inträffar faktiskt ganska ofta på många områden, och det behöver alls inte vara ett brottsligt förfarande som föranleder denna inbetalning i efterhand. Faktum är dock att man i sådana fall inte alltid kan utesluta att det kan ha förekommit en spekulering i att man underlåtit att deklarerat sina förhållanden.

Det är sannerligen inte möjligt för någon att avge bestämt omdöme om huruvida Lifaco handlat i god tro eller ej. Därom kan det finnas olika meningar. Jag vet inte om herr Sundelin utan vidare vågar gå i god för att direktör Eichenberg eller direktör Jettman i detta fall handlat i god tro. Reservanternas tycks i varje fall ha den uppfattningen, att det faktum att regeringen år 1945 beslutade om restitution till Lifaco av 35 000 kronor skulle utgöra ett belägg för att man ansåg att bolagets ledare handlat i god tro. Ett dylikt påstående har dock aldrig kunnat verifieras. Inte heller chefen för finansdepartementets rättsavdelning, som på sin tid svarade för föredragningen av ärendet, har kunnat bestyrka riktigheten av denna uppfattning. Men även om påståendet skulle vara riktigt, kan jag inte inse att det förhållandet på något sätt kan påverka riksdagens ställningstagande i dag. Det skulle i så fall endast tala för att regeringens prövning skedde med största välvilja och att regeringen även tog sådana hänsyn när man fastställde restituering-

en av 35 000 kronor till Lifaco. Då finns det, såvitt jag förstår, långt mindre anledning för oss att i dag vara frikostigare än vad Kungl. Maj:t redan varit.

När man diskuterar återbetalningen av dessa 35 000 kronor bör man vidare observera, att det i detta fall ju inte varit fråga om ett antingen eller. I fråga om de uttalanden som skett i anslutning till ändringen av varuskatteförordningen har tydligt sagts ifrån, att bestämmelserna bör tolkas ytterst restriktivt och att man också kunde tänka sig återbetalning med viss del av erlagt skattebelopp.

Till sist ber jag, herr talman, att få anknyta till herr Sundelins reflexioner om prissättningen på Lifacos produkter. Vid föredragningen i utskottet omtalades, att en annan firma, Stella, något senare än den i lifacofallet aktuella tidpunkten sålde en vara som var ungefär likvärdig med den som Lifaco sålde under benämningen lifacomassa. Firman Stella har i brev till kontrollstyrelsen meddelat, att den i mars 1942 sålde sin vara för kronor 2:75 plus skatt. Detta utförsäljningspris hade fastställts av priskontrollnämnden, som vid sin granskning haft tillgång till företagets kalkyler. I utskottet har vi från en av lifacokommitténs egna ledamöter fått en mycket grundlig beskrivning av den produkt som Stella saluförde. Han uppgav att den innehöll 35 procent kakaopulver och något som han benämnde chokladstabb, men som enligt hans bestämda uppfattning var en mycket högvärdig produkt. För övrigt innehöll Stellas produkt socker. Firman Stella sålde sin produkt för kronor 2:75 plus skatt. Vad innehöll då lifacomassan? Herr Sundelin sade att man ansträngt sig alldeles för mycket när det gällt att diskutera prisfrågan. Jag måste för min del säga att man från Lifacos sida ansträngt sig alltför mycket, då det gällt att klargöra vilket klenst slag av värdefulla råvaror som man hade just i den produkten. Lifacomassan skulle ha bestått av 50 procent talg, 25 procent socker, 4 procent kakaopulver och 20 procent kakaoskal. Lifacos egna representanter har sagt, att man över

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

huvud taget inte kan göra någon jämförelse mellan dessa varor, därför att Stellas produkt är en tydlig chokladprodukt med högvärdiga ingredienser. Man hävdar att det därför inte heller går att jämföra produkterna i skattehänseende.

Man gör onekligen den reflexionen, när man granskar företagets prispolitik, att nog har det funnits möjligheter för Lifaco att göra ganska betydande vinster på denna vara. Under den förutsättningen anser jag för min del att man kan ha anledning utgå ifrån att företaget skulle kunna bära denna skatt. Det är ju lustigt nog så att om man tar priset 2: 75 och därtill lägger 40 procent kommer man fram till ungefär 3: 95, vilket är det pris som Lifaco tog ut sommaren 1941. Jag vill inte göra gällande att detta är ett stöd för antagandet att Lifaco ville smita från skatten, men det visar ändå att det tydligen funnits vissa möjligheter för bolaget att bära dessa skattekostnader.

Jag vill inte förlänga debatten utan vill bara till sist konstatera, att det under det senaste året icke har framkommit någonting, som kan utgöra anledning för riksdagen att ta en annan ståndpunkt i frågan än förra året. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Det var en hel del uttalanden i herr Holmqvists framställning, som var rätt förvånande. Han frågade varför man nu tagit upp denna fråga och undrade om det har tillkommit någonting nytt.

Ja, det nya har inträffat att det har utgivits en klar översikt över hela problemet. Jag vet nu inte om kammarens ledamöter har läst den ordentligt, men har det skett är jag övertygad om att möjligheterna, att i dag bedöma frågan är långt större än tidigare. I anslutning till detta dokument ställde jag i statsutskottet en direkt fråga till dem, som producerat detsamma: Kan man lita på vad som här står, är det betyrt med handlingar i varje särskilt fall? Den enda avvikelserna gällde en rättsfråga —

man hade från något håll påtalat vad som stod därom, och professor Ljungman själv påvisade att resonemanget inte håller. Det har emellertid inte någon som helst relevans för bedömningen av själva sakfrågan. Vederbörande har, vilket de själva betygar, varit angelägna att lägga allt på bordet. Själva är de ju hederliga karlar, och det skulle ha varit oklokt av dem att handla på annat sätt.

Det har inte framkommit några nya synpunkter, säger man. Jo, förra året diskuterades ingående, om det verkligen förekommit olika behandling av skilda företag. Jag vill återkomma till den frågan närmare litet längre fram, men vill påstå redan nu att bevis har lagts fram härför. Men jag skall, som sagt, återkomma till den frågan i rätt sammanhang.

Det har också hänt att vi har haft en föredragande i utskottet som i flera veckor har suttit och läst in detta ärende, ett hovrättsråd som under flera timmars tid för utskottet lagt fram hela problemet, varigenom frågan, enligt mitt sätt att se, fått en helt annan belysning än tidigare. Låt vara att det sedan är en omdömesfråga vilken betydelse man tillägger de nya resonemangen. Jag tror i varje fall att jag vågar påstå att flera av statsutskottets ledamöter, som tidigare varit emot Lifaco, vid denna föredragning blev litet tveksamma om de verkligen handlat riktigt tidigare.

Men det må vara hur som helst med detta påstående om att ingenting nytt har framkommit. Jag måste för min del säga att jag aldrig har hört talas om att en fråga, som någon anser vara rätt och riktig, inte får tas upp av det enkla skälet — förlåt, ärade kammarledarmöter — att riksdagen tidigare har avslagit den. Jag tror att man skulle kunna påvisa tusen och åter tusen fall, där en fråga återkommit gång på gång i riksdagen och till slut har blivit bifallen. Jag tror inte att denna fråga kommer ur världen förrän man försökt att lägga mänskliga synpunkter på den.

Rättsfrågan är klar. Det har ju betonats tidigare. Såvitt jag vet har inte högsta domstolens dom ifrågasatts av

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

någon i utskottet. Vad som skett är att man har hänvisat till de ingående utredningar i återbetalningsfrågan som skett i såväl rådhusrätten som hovrätten. Vilket resultat man där kom fram till vet vi alla.

Sedan skulle jag vilja rätta till ytterligare en missuppfattning, som kommit till synes här och där. Högsta domstolen har ju aldrig prövat sakfrågan. Men det förhållandet, att högsta domstolen utdömt 13 000 kronor i rättegångskostnader, har på vissa håll tagits till intäkt för att högsta domstolen ändå ansåg att här förelåg ett visst ansvar. Detta är dock alldeles felaktigt.

Jag skall inte upprepa alla de frågeställningar, som man här kan göra, därför att jag tycker att herr Sundelin har lagt upp problemet på ett så klargörande sätt. Frågeställningen är i det väsentliga inte huruvida kontrollstyrelsen handlat rättfärdigt eller orättfärdigt, utan hela frågan bör grundas på följande: Har vederbörande haft grundad anledning att antaga att de varor, som det här gäller, inte behövde deklarerar? Jag tycker att allting står och faller därmed. Sedan säger man att det betyder ingenting om företaget varit i god tro eller ej. Jag tycker att det betyder oerhört mycket.

Vad beträffar deklaraionsanledningen, vill jag säga att vederbörande gick igenom kontrollstyrelsens cirkulär utan att finna sina varor där. Domstolarna kom sedermera vid sin prövning fram till samma resultat. Framstående jurister har ansett, att firman hade fullt fog att betrakta varorna såsom icke skattepliktiga. De två tjänstemännen i kontrollstyrelsen har konstaterat att en av de varor, som sedan skattelades, var ett typiskt exempel på skattefri vara. Jag vet, att man i debatten har gjort ett nummer av att deras uttalande kom några månader senare. Javäl, men det hör inte till själva problemställningen; uttalandet står dock fast och stärker Lifacos ursprungliga uppfattning.

Man säger att Lifaco borde ha frågat experter. Men de var ju själva experter, och nästan alla branschmän har ansett

att de inte hade anledning att på förhand undersöka denna sak. Detta har också konstaterats av två domstolar, fastän domarna upphävts. Herr Holmqvist uppehöll sig vid ansvarsfrågan och satte i fråga, att Lifaco ändock hade ett litet ansvar, trots att två domstolar, hovrätten och högsta domstolen, slutgiltigt fastställt friande dom i ansvarsfrågan.

Jag skall inte gå in på varuförteckningen, ansvarsfrågan o. s. v., men ber att något få beröra frågan huruvida Lifaco varit i god tro. I det fallet har företaget en rad experter att stödja sig på. Begreppet konfityr utredes visst på 60 sidor i domstolshandlingarna, och jag skall inte gå närmare in på det; jag tror att ingen skulle bli klokare om man gör det.

Kontrollstyrelsen säger, att egentligen bara tullen kan avgöra hur detta skall tydas; Lifaco var inte expert på tulltaxan och borde därför ha vänt sig till kontrollstyrelsen. Men jag frågar: Hur skall då gemene man kunna tyda författningar, som är till den grad invecklade? Jag skall inte ge mig in på juridiska hårklyverier, men jag har alltid trott — vid den lilla kontakt jag haft med sådana frågor — att en författning, som är tänkt att användas och tydas av tusen sinom tusen företagare, dock borde vara av den arten att man kunde tolka den utan att behöva gå till tulltaxan, till tullen och allt vad det heter.

Frågan om god tro rymmer också en synpunkt, som kanske inte tillräckligt mycket har dragits fram i debatten, nämligen den psykologiska synpunkten, som talar för sannolikheten av att vederbörande varit i god tro. Finns det någon här som föreställer sig, att denne man annars skulle ha orkat att under dessa fjorton år kämpa så som han gjort för att få vad han anser vara sin rätt? Om sedan överord förekommit, måste jag fråga: Hur många av kammarens ledamöter skulle stå ut med att vandra den via dolorosa som denne man fått vandra, utan att i någon mån komma ur balans? Det ena överordet kan ha gett det andra. Men den saken behöver vi ju inte tvista om här.

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

Från olika håll har sagts — herr Holmqvist var inne på den saken — att det faktum, att regeringen gav bolaget de 35 000 kronorna, är ett bevis för att vederbörande var i god tro. Ja, jag kan inte hjälpa att jag tycker det. Det skulle vara intressant att någon gång få en förklaring på den punkten.

I statsutskottet gjordes uttalanden som nog förvånade oss allesamman. Än har beslutet förklarats med att författningen var så otydlig, att vederbörande inte kunde tolka den. Än har man sagt att de 35 000 kronorna gavs för att få frågan ur världen. Efter vilka grunder handlar man här? Det säges i utlåtandet, att regeringen efter ingående prövning beslutat detta. Men de 35 000 kronorna gavs ju utan någon motivering, och jag tycker att det skulle vara ytterst intressant att få en förklaring på denna punkt. Ty inte kan väl regeringen dela ut 35 000 kronor bara för att en fråga är obehaglig och man vill ha den ur världen? Beslutet måste ju ha grundats på någonting. Inte heller kan man väl tänka sig att regeringens goda hjärta dikterat beslutet; det skulle väl också ställa saken i litet underlig dager.

Att författningen var oklar har betygats från så många håll, att man inte behöver orda mycket om den saken. Det har kommerskollegium sagt, och hans excellens utrikesministern yttrade i debatten förra året, att det gärna kan erkännas att författningen varit svårtolkad. Sedermera ändrades den som bekant, och år 1952 begärde riksdagen själv utredning för att få den mera lättolkad. När riksdagen godkänner otydligt skrivna författningar, tycker man knappast att det är motiverat, att denne man skall bära hela bördan eller så stor del av den som han gjort.

När det gäller själva tillvägagångssättet skall jag inte kritisera kontrollstyrelsens tjänstemän; jag tror att man har gjort det i onödan. De har naturligtvis sökt handla efter bästa förmåga — det bestrider jag inte ett ögonblick — och de har emot sig haft en man som kämpat och hållit på sin rätt. Och som alla vet: det ena ordet kan ge det andra. Men

väl att märka, och det är kardinalpunkten i detta sammanhang: även kontrollstyrelsen har måst lida under denna otydliga författning, vars konsekvenser jag anser att man bör försöka rätta till.

Jag skall inte gå in på smäsaker. Att kontrollstyrelsen försökt försvara sig, framgår ju av att man först förnekade att de båda tjänstemännen gjort sina uttalanden. Ätta år senare erkänner man det. Det kan ju vara mänskligt att man vill komma förbi en sak, som man känner obehag inför. Jag sade tidigare, att dessa uttalanden endast har ansetts vara ett uttryck för dessa tjänstemäns personliga uppfattning. Men i kontrollstyrelsens cirkulär angående varuskatt står att tillverkare har att följa de föreskrifter och anvisningar, som lämnas av kontrollstyrelsen eller dess tjänstemän. Där har vi de båda tjänstemännen.

Det är rätt egendomligt att man nu på sistone får fram t. ex. Stellabrevet, som det här redan talats om. Herr Holmqvist minns att när vi justerade detta uttalande i femte avdelningen, fick vi in Saturnus' skrivelse. Jag tror att herr Sundelin var inne på denna. Skrivelsen var daterad den 12 november 1955 och hänför sig till händelser som ägde rum 1941. Man har bett om ett uttalande från en man. Så har vederbörande sagt, att då och då var en tjänsteman, som hette så och så anställd som ombud för Lifaco. Så går man in på prisfrågor och utvecklar att produkterna var låtsålda på grund av olika skäl. Nu har jag här i dag bevis för att Lifaco aldrig haft någon anställd med det namn och med den adress som uppges i Saturnus' skrivelse. Hur det hänger ihop är jag inte människa att klara upp, ty här regnar ju intyg av olika slag ner för att styrka att rätt och rättfärdighet från början till slut har skett.

Ja, själva ansvarsprocessen behöver jag inte gå in på, eftersom herr Sundelin redan förut talat därom.

Underlåtenheten att anmäla kan icke skäligen betraktas som en försummelse av Lifacos ledare av beskaffenhet att bära föranledda ansvar, säger hovrätten i en lagakraftvunnen dom. Jag är ange-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

lägen om att understryka detta, ty i stridens hetta har man sagt att domarna i rådhusrätt och hovrätt ingenting är att ta hänsyn till, ty dem har högsta domstolen upphävt. Högsta domstolen har icke upphävt ansvarighetsdomen. Dessa står fasta den dag som i dag är. Men det har sammanblandats med det andra fallet, och senast i dag har jag i en artikel sett att man har blandat ihop de båda sakerna. Jag skall inte förebrå någon, som blandar ihop sådant — det kan vi riskera litet var, ty det hela är så pass invecklat. Jag tror att om man handlat, om jag så får säga, litet mera generöst, när det hela rör sig om en skälighets- och billighetsfråga, hade man inte behövt komma i det läge, där man dock nu befinner sig.

Vi har varit inne på avstängningen. Det är anmärkningsvärt och bör inte heller förbigås, att den skedde innan ens kontrollstyrelsen fattat beslut om att varan var skattepliktig. Lekman som jag är tycker jag att det hela är väldigt egendomligt, men, à la bonne heure, jag skall inte dröja längre vid den saken.

Sedan skall jag be att få ta upp frågan om den olika behandlingen. Jag har här en förteckning på olika fall, som visar vari denna olika behandling består, d. v. s. hur man inte går fram beträffande andra företag. Man har gjort polisanmälan utan skäl. Så oerhört tveksam som tolkningsfrågan var, borde den ha föranlett större försiktighet. Man har drivit en ansvarsprocess i två instanser. Man har utmätt sitt strängaste straff, d. v. s. retroaktiv skatt för Lifaco, men inte för t. ex. Önos och Svenska succatfabriken. Detta är nu fastslaget. Detta gäller även beträffande pikeringsgelé. Jag håller med herr Holmqvist om att man inte skall gå in på fettemulsionerna, ty då blir begreppen alldeles förvirrade, eftersom man där inte begriper ett dugg. Där har bevisligen oriktiga upplysningar lämnats av kontrollstyrelsens tjänstemän. Vidare har man, som det heter, föranlett livsmedelskommissionen att avstänga Lifaco, men såvitt jag vet har varken Önos eller Svenska succatfabriken underkastats denna be-

handling. Avstängningen borde i varje fall inte ske förrän domstolen hade bifallit ansvarstalan, och knappast då heller för resten.

I fråga om pomosin, som det heter, ger materialet ett bestämt intryck av att andra lämnats skattefria för samma vara. Jag kan hänvisa till Sveriges konditoriförenings skrivelse av den 25 januari 1944 till rådhusrätten och hovrätten. När det gällde Önos garneringsbår lämnades besked efter tre kvarts år om en sak, som ansågs självfallen i fråga om Lifaco. Om inte detta är olika behandling, då vet jag inte vad olikhet betyder.

Utskottet uttrycker sig också betecknande nog rätt försiktigt när det säger att uppfattningen, att bolaget i fråga om varuskattens uttagande för förfluten tid skulle ha rönt en hårdare behandling än andra företagare, inte synes hållbar. Men såvitt jag förstod herr Holmqvists anförande rätt — jag ber om ursäkt, om jag misstar mig — hävdar herr Holmqvist att det bevisats att någon olikhet inte förekommit.

Därefter kommer jag — det vore mycket att tillägga men det lönar sig väl inte att hålla på alltför länge — in på påståendet att Lifaco förtjänat på att det inte tagits ut någon skatt. Detta har klart bemötts i en skrivelse, belagd med bevis, som återgivits i Morgon-Tidningen den 28 november. Där har genom siffror, som vem som helst kan få se — jag skall inte uppehålla tiden med att dra dem — bevisats att påståendet är fullkomligt felaktigt. Firman har fastmera gått med förlust under den tiden. Och resonemanget om de billigare priserna har herr Sundelin klarat upp tillräckligt, varför jag inte behöver uppehålla mig vid den frågan.

Det sägs vidare att priserna har hållits för höga. Det brukar vara kunderna som har en uppfattning om priserna är för höga eller inte, och jag tycker det vore osannolikt, att kunderna frivilligt skulle betala tillbaka de cirka 17 000 kronor, som herr Sundelin nämnde, om de ansett varorna för dyra. De hade nog tyckt att bolaget kunde ha sitt straff,

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

som försökt att skinna dem på det sättet.

Sanningen är att Lifaco i dag är knäckt, rörelsen är nedlagd, maskinerna är sålda och ingen personal finns kvar. Även om den företagare det här gäller skulle ha begått ett och annat rent mänskligt fel, tycker jag att han fått lida nog för vad som eventuellt kan läggas honom till last. Professor Ljungman drar en rätt intressant parallell med § 75 uppbördsförordningen när det gäller arbetsgivarens ansvarighet för de anställdas skatt. Om han utan skälig anledning inte gjort avdrag, skall han alltså bli fast. Jag anser att detta är en mycket bra parallell med Lifacofallet. Lifaco hade ju skälig anledning anta att skatt inte skulle uttas, och som tidigare sagts, rör det sig här om en övervärtringsskatt.

Eftersom det har refererats till domarna — jag antar att det inte kan anses vara att kvälja dom att citera hovrättens utslag, när den efter sakprövning kom fram till sin slutsats — skall jag be att få läsa upp hovrättens beslut. Det lyder: »Vid nu anförda förhållanden och då den riksdagen enligt gällande grundlag ensam tillkommande rätt att beskatta icke kan överlåtas vare sig å Kungl. Maj:t eller annan stats- eller förvaltningsmyndighet, och vederbörande kontrollmyndighet följaktligen icke kan på grund av något densamma givet bemyndigande för Kronans räkning uttaga skatt för annan vara än sådan som genom varuskatteförordningen skattebelagts, måste de belopp Kontrollstyrelsen uttagit såsom förment skatt för Lifacomassa anses hava obehörigen tillförts Kronan, och Kronan förty vara skyldig återgälda dem.»

På grund av formella skäl kom inte domen att gå i verkställighet — det känner vi till allesammans — men det är väl inte så vridet att vi vanliga enkla människor tycker ungefär detsamma som hovrätten efter ingående prövning har kommit till.

Det är kanske, herr talman, inte så mycket att tillägga. Jag kan inte hjälpa att jag ändå hoppas på att denna fråga

på ett eller annat sätt skall kunna bringas ur världen. Jag måste tillägga att jag aldrig arbetat med något ärende så mycket som med detta, och ju mer jag håller på med det, desto mer har jag styrkts i min uppfattning, att det här på grund av vidriga omständigheter och inte enbart på grund av oförstående tjänstemän rört sig om så invecklade ting, att det nästan inte stått i mänsklig förmåga att klara upp dem. Jag anser för min personliga del att när riksdagen fattat beslut om en så otydlig lag, vore det en gård av allmän mänsklig hygglighet, kan jag helt enkelt säga, att försöka rätta till en sådan sak som fallet Lifaco.

Herr HOLMQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Anderssons sista inlägg om vad hovrätten sagt i ansvarsfrågan tycker jag innebär en märklig argumentering. Jag förstår inte vad eventuella uttalanden om skatteplikten i ansvarsfrågan kan ha för betydelse när man i sista instans fått det beskedet, att de allmänna domstolarna inte är behöriga att befatta sig med frågan, huruvida skatteplikt föreligger eller inte, utan att det är regeringsrätten som har att avgöra den frågan. Då kan jag inte förstå att det finns kvar så mycket värdefullt i en sådan reflexion.

När det sedan gäller succatfallet, vill jag påminna fröken Andersson om att vi i fjol var eniga om att det är en annan vara än den som vi här diskuterar. På den varan uttog man skatt från den 1 januari 1942 lika för alla företag, och jag kan inte se, att det förhållandet skulle så att säga manifesteras, att man på något sätt hade handlat orätt mot Lifaco.

När fröken Andersson här säger, att nya omständigheter framkommit i lifacomålet, vill jag helt kort konstatera, att ingenting annat nytt inträffat än att man satt sig ner och författat en ny skrift i dessa frågor. Såsom jag redan erkänt är den skriften något mera vederhäftig än tidigare skrivelser, men det innebär inte att några nya omständigheter framkommit. Vid den grundliga föredragningen i statsutskottet har det

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

inte framkommit något, som visat att kontrollstyrelsen eller annan som haft att befatta sig med frågan handlat oriktigt, och det har därför inte funnits skäl att ändra ståndpunkt i själva sakfrågan.

De argument, som fröken Andersson anfört i dag, har anförts tidigare, och de har inte imponerat på kammaren.

Fröken ANDERSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! När herr Holmqvist talar om min bristande förmåga att imponera vill jag säga, att så länge jag tillhör riksdagen kommer jag att säga vad jag tänker och anser vara riktigt i en fråga.

Herr Holmqvist bemötte mitt citat från hovrätten med ett rent formellt resonemang. Det refererade inte till ansvarsprocessen utan till den sakprövning, som hovrätten senare företog i anledning av restitutionskravet. Jag är på det klara med att den domen inte gäller, men jag ville framhålla vad hovrätten skrev, ty det visar väl ändå, att det inte kan vara så gålet, om även vi lekmän kommer fram till samma slutsats.

När herr Holmqvist talade, verkade det som om allting skulle vara så självklart. Men så är det väl ändå inte! Han nämnde i fortsättningen av sitt anförande, att det förekommer, att man på andra områden i efterhand tar ut skatt. Jag skulle vilja veta, var detta gäller. Jag vet att man har dragit paralleller med vanliga deklarationsfifflare och sagt, att om man kommer på dem, måste de ut med skatten. Men här gäller det en övervältringsskatt, som inte på något sätt kan jämföras med fall av falskdeklaration.

Herr ANDERSON, IWAR, (s):

Herr talman! Även om statsutskottet är splittrat i själva sakfrågan, tror jag att jag vågar säga, att vi är eniga i utskottet om att denna lifacomassa efter alla de långa föredragningar, som vi har haft i utskottet, börjar stå oss upp i halsen. Inte heller jag kan komma med något nytt, och jag vill högst ogärna upprepa, vad som redan har framförts i debatten.

Jag vill nu endast framhålla, att när

statsutskottet 1951 för första gången prövade den här frågan gick jag igenom den redan då anmärkningsvärt stora aktsamlingen. Jag fäste då stort avseende vid att två av kontrollstyrelsens tjänstemän vid besök på fabriken förklarade, att den omskrivna varan icke var skattepliktig. De två tjänstemännens uttalande gillades emellertid icke av kontrollstyrelsen. Det är inte första gången som jag gjort den iakttagelsen, att underordnade rätt ofta kan sina saker minst lika bra som höga vederbörande. Därmed må nu vara hur som helst, men när man i debatten sökt bagatellisera de två tjänstemännens ställningstagande, ber jag att få fästa uppmärksamheten vid att kontrollstyrelsen beklagat detta. Jag har, herr talman, inte det intrycket, att kontrollstyrelsen beklagar en sak, allra minst om den vore bagatellartad.

Vidare fäste jag mig vid en hel del utlåtanden av experter till förmån för lifacobolaget. Dessa utlåtanden avfärdas helt kallt — och för all del riktigt — med att det är generaltullstyrelsen som avgör sådana frågor. Jag gör inga kommentarer.

I statsutskottet har jag biträtt reservationen. Jag var emellertid redan då betänksam mot femte avdelningens förslag om att lifacobolaget skulle tillerkännas ersättning även för kostnader som bolaget haft för vinnande av rättelse.

Då denna sak inte är av den storleksordningen, att den motiverar fortsatta aktioner, och då det obestriddigen är en fråga, där starka skäl och motstånd kan anföras, synes det mig vara klokt att i detta fall följa den gamla domarregeln att hellre fria än fälla. I syfte att äntligen få ett slut på denna verkligt tilltrasslade och trista fråga ber jag, herr talman, att få föreslå att punkt a) i reservationen bifalles, att punkt b) helt utgår och att sista stycket i motiveringen till reservationen ersättes med följande: »Däremot anser sig utskottet icke kunna tillstyrka motionärernas yrkande att av statsmedel ersätta Lifaco Aktiebolag för utgivna kostnader i målet.»

Detta mitt förslag ligger på samma linje som den samlingsregeringen på sin

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

tid följde, fastän det går ett stycke längre. Jag vädjar till kammarens ledamöter att genom att biträda detta mitt yrkande söka få denna så omdebatterade och — jag upprepar det — så trista fråga ur världen.

I herr Iwar Andersons yttrande instämde herrar *Franzon* (s), *Werner* (bf), *Krügel* (s) och *Sunne* (fp).

Herr OLLÉN (fp):

Herr talman! I statsutskottets motive-ring heter det, att den tolkning i lifaco-frågan, som kommit till uttryck i rege-ringsrättsutslaget, får tillmätas särskild tyngd och auktoritet oberoende av om någon annan instans skulle hävda en an-nan tolkning. Regeringsrätten har ju, erinrar utskottet, till en av sina vikti-gaste uppgifter att som specialdomstol slutligt upptaga och avgöra just skatte-mål. Reservanterna yttrar på samma punkt: »Genom regeringsrättens utslag och högsta domstolens domslut, enligt vilket allmän domstol icke vore behörig att upptaga talan om återbekommande av ifrågavarande varuskatt, är rättsfrå-gan i laga ordning avgjord.» Jag vill för egen del som lekman ingalunda polemi-sera eller reagera emot den uppfattning som här kommit till uttryck, men jag kan inte underlåta att härtill knyta någ-ra enkla lekmanareflexioner.

Den första är denna. Utgör regerings-rätten högsta domstol i skatteärenden, så måste den också vara så organiserad, att den på sitt speciella område kan handlägga invecklade och svårbedömliga rättstvister på ur den enskildes synpunkt fullt betryggande sätt. Det första kravet är därvid *full självständighet*, det andra är *motivering av beslutet* och det tredje är klar *möjlighet till resning*. Såvitt jag förstår uppfyller regeringsrätten i dess nuvarande gestaltning ingen av dessa för en modern rättsskipning grundvä-sentliga krav. Självständigheten är om icke reellt så dock formellt beskuren därutinnan att en tjänsteman inom nå-got av departementen är den föredra-gande — om det gäller skatttvister, i allmänhet en tjänsteman inom finans-

departementet. Att denna direkta kon-takt mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten måste ha eller i varje fall kan ha stor betydelse för utgången av en rättstvist, förefaller ganska uppen-bart. Föredraganden är ansvarig för må-lens beredning, får genom remiss till myndighet infordra förklaringar och ut-låtanden och skall i varje mål avge för-slag till beslut. Att en motsvarande kon-takt mellan högsta domstolen och rege-ringen är fullständigt otänkbar behöver inte sägas. Jag erinrar mig med vilken skärpa nuvarande justitieministern av-visade blotta tanken på samröre i någon form mellan regeringen och högsta dom-stolen. På en fråga av herr Osvald i den-na kammare angående Högbroforsmålet svarade han vid 1954 års vårriksdag bl. a.: »Självfallet har jag inte tagit ställ-ning till frågan, om det nu föreligger skäl till resning eller inte. — — — Av vad jag nu har sagt framgår, att rege-ringen inte anser sig böra ingripa på grund av Lindstedts bok.»

Att regeringsrätten icke motiverar si-na beslut kan kanske vara förståeligt när det gäller små och oväsentliga ärenden. När det däremot gäller stora och svår-bedömliga rättstvister på skatteområdet, vilka för den enskilde kan betyda hela hans existens, måste givetvis ett avslag utan någon som helst motivering kännas rättsligt otillfredsställande. Han får fam-la i ovisshet om på vilka grunder och i vilka punkter rätten underkänt hans egen bevisföring. Om han vill fortsätta kampen har han inga möjligheter att koncentrera sig till rättens egen motive-ring. Att högsta domstolen på samma sätt skulle fatta beslut i viktiga rätts-tvister, som kanske intresserar ett helt folk, utan en rads motivering, förefaller så fullständigt orimligt att man icke be-höver spilla ord därpå.

Men lekmannen frågar sig: Varför skall den ena rättstvisten behandlas på ett annat sätt än den andra? Varför skall tvister i vissa skatteärenden ges en mer schematisk behandling än tvister, som ligger inom allmän domstol? Någon gra-dering efter ärendenas art borde väl icke förekomma, när det gäller rättsfrå-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

gor, där allas likhet inför lika lag måste vara det för oss alla gemensamma riktmärket.

Herr talman! Jag kommer nu till det tredje omistliga organet för en högsta instans, nämligen resningsinstitutet. Samma skäl som kan anföras för resningsinstitutet vid högsta domstolen kan enligt mitt förmenande anföras också beträffande regeringsrätten. Vi ser av det fall, som vi här i dag debatterar, hur tidsödande det kan bli för den enskilde att i en konflikt med staten få fram alla fakta som talar till hans förmån. Finns det inga resningsmöjligheter, finns det ej heller några chanser till rehabilitering, sedan beslutet en gång fattats.

Vad som synes lekmanen som en förutsättning för att en högsta instans skall effektivt fungera är också, att i de lägre instanserna part får del av och tillfälle att yttra sig över vad som anföres mot honom. Förutsättningen är ju naturligtvis först och främst den, att det över huvud taget finns lägre instanser, där förutsättningen finns för en allsidig och grundlig objektiv belysning.

Om man nu, herr talman, bedömer fallet Lifaco ur de krav på grundlig rättslig behandling, som här helt ofullständigt skisserats, måste man säga sig: bristerna är uppenbara. När det gäller skattetvister i allmänhet rör man sig med tre instanser, prövningsnämnden, kammarrätten och slutligen regeringsrätten. Gäller det t. ex. en inkomstskatt så har ju den rättssökande åtminstone i prövningsnämnden tillfälle till muntlig kontradiktorisk förhandling. Här ingår ju också skyldighet för de lägre instanserna att motivera sitt beslut. I fallet Lifaco däremot gick tvisten direkt från kontrollstyrelsen till regeringsrätten utan någon mellaninstans, där tvisten kunnat få en allsidig och objektiv belysning. Jag bortser här från mellanspelet vid allmän domstol.

Jag vill inte för egen del kasta minsta skugga på kontrollstyrelsen eller regeringsrätten och ännu mindre på enskilda medlemmar, men trots detta finner jag själva förfarandet rättsligt otillfredsställande. Lika litet som kontrollstyrel-

sen utgör någon förvaltningsdomstol eller besitter en dyliks rättsliga möjligheter besitter regeringsrätten de rättsliga funktioner, som högsta domstolen är utrustad med och som enligt mitt förmenande utgör nödvändiga förutsättningar för högsta instans, på vilket rättsligt område som helst.

Kritiken vänder sig därför ej heller mot regeringsrätten och kontrollstyrelsen, som säkerligen utför ett samvetsgrant och skickligt arbete, utan mot de svenska statsmakterna, som trots att själva förvaltningsapparaten i utomordentlig grad växt ut i omfång och betydelse, enligt min mening icke tillfredsställande följt med i utvecklingen. Åtskilliga andra länder har på detta område hunnit längre än vi.

Det är bland annat ur dessa synpunkter jag ser fallet Lifaco och anser reservationernas skälighetsprövning motiverad. Just att denna frågas lösning förlagts till riksdagens kamrar — vilket naturligtvis i och för sig icke är önskvärt — utgör för mig ett bevis för att själva rättsproceduren icke fungerar som den skall.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av det yrkande som framställt av herr Iwar Anderson. Jag ber att i anledning därav få återlaga mitt yrkande om bifall till reservationen och att i stället få instämma med herr Anderson i det yrkande han framställt. Jag gör detta inte därför att jag anser att reservationens yrkande skulle vara på något sätt oriktigt eller att jag inte anser att det borde bli riksdagens beslut, men då herr Anderson nu har fört fram detta förslag om en medelväg, som kanske kan samla flera anhängare, ber jag ändå att få ansluta mig till detta hans förslag.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Då kammaren 1951 första gången diskuterade frågan om ersättning till Lifaco inledde herr Herlitz ett av sina anföranden med följande ord:

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

»Det spörsmål som riksdagen här har att behandla är verkligen utomordentligt vanskligt att tränga in i. Det är även för jurister av facket en ganska komplicerad fråga, som det fordras åtskillig möda att riktigt få ett grepp om.» Det finns väl ingen som då ville säga annat, eller säger annat i dag, än att denna fråga är utomordentligt svår att tränga in i.

När en lekman skall ta ståndpunkt till ersättningsspörsmålet i dag får han till sist den uppfattningen, att här står han inför en omdömesfråga. Man får resonera ungefär så här: Kan det vara riktigt att göra så eller är det riktigare att göra så? Själva rättsfrågorna anser man ju nu vara avgjorda. Det har sagts både i debatten här och tidigare, att man inte kritiserar regeringsrätten för dess ståndpunkt. Den kan nog vara riktig. Men här föreligger — menar man — ändå sådana omständigheter att riksdagen borde ge den ersättning som har yrkats, nämligen 41 868 kronor 95 öre jämte 6 procents ränta samt 25 000 kronor som bidrag till Lifacos rättegångskostnader eller kostnader för att vinna ändring i det fattade beslutet.

När jag som lekman går att ta ståndpunkt till detta får jag säga, att jag inte har funnit någonting som talar för att detta företag bör få ytterligare vederlag för de svårigheter som man har ansett föreligga att tolka författningen. Företaget har ju redan av regeringen fått 35 000 kronor i vederlag, som väl gavs därför att man liksom medgav att författningen kunde vara svår att tolka och att företaget därför borde få ett bidrag som ersättning för dessa svårigheter.

De föredragningar som har förekommit och den diskussion som i övrigt har förevarit ger åtminstone inte mig stöd för att bolaget bör få någonting mer. Jag kan således inte på något sätt biträda det kompromissförslag som här har framlagts. Dåvarande föredraganden i regeringen, som också deltog i föredragningen inför statsutskottet, lät undfalla sig tämligen öppet detsamma som jag tillät mig säga 1951 och då fick litet snubbor för. Man resonerade nämligen helt praktiskt i regeringen på det sättet, att man

kanhända kunde få ett slut på detta ärende om man betalade ut de där 35 000 kronorna. Man ansåg detta och gav pengarna.

Nu har här i elfte timmen kommit fram ett förslag, vari det yrkade beloppet prutas ned. Ingenting talar för att riksdagen bör bifalla detta.

Jag vill erinra om en liten detalj under debatten 1951. Där talade en debattör om »tissel och tassel i korridorerna», som han uttryckte sig, beträffande detta företag. Jag tillät mig bemöta det där resonemanget och utvecklade synpunkterna om varornas beskaffenhet, priserna och en del andra förhållanden, som egentligen talade emot att man skulle ge något vederlag till bolaget. Man kan nog säga, att detta tissel och tassel numera hunnit ännu längre — nu har det kommit ut i tidningsartiklar och till och med i en dokumentsamling, som kallas Lifacofallet. Om den har det sagts att det är en vederhäftig framställning. Jag har inte möjlighet att bedöma det, och jag skall inte betygsätta denna handling. Men jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på en enda liten detalj. De som har den här gula boken, som den kallades i föredragningen, kan slå upp sidan 71 och se efter, hur man argumenterar emot dem som inte kan ha samma uppfattning som Lifaco.

Femte avdelningens dåvarande ordförande hade fått i sin hand några papper från kontrollstyrelsen vilka klarlade en viktig detalj beträffande påståendet att Lifaco blivit behandlat på ett alldeles särskilt sätt — det fanns inget företag i denna bransch, som hade behandlats så illa som Lifaco, sades det. Nu visade genom dessa handlingar femte avdelningens ordförande i andra kammaren, att det fanns företag som hade behandlats precis på samma sätt. Över detta har man utlätit sig på sidan 71 i den här boken. Jag skall inte uppehålla kammaren med att läsa upp allt vad författaren där har sagt, men han vill göra gällande att det är anmärkningsvärt, för att inte säga hänsynslöst, av herr Lindholm att komma fram med sådana där argument som man inte utan vidare kunde bemöta.

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

Det är i argumentationen i denna fråga, herr talman, så mycket som talar för att riksdagen bör vidhålla sin ståndpunkt att inte lämna något vederlag alls utöver vad som redan har givits av regeringen. Här skulle jag vilja säga till fröken Andersson, att det inte på något sätt förhåller sig så, att de som har samma uppfattning som jag inte vill anlägga »mänskliga synpunkter». Fröken Anderssons argument var nu att man skulle driva fram denna fråga tills den blev slutgiltigt löst och »mänskliga synpunkter» anlades vid behandlingen av den. Det finns säkerligen ingen garanti för att inte, även om vi följer kompromissförslaget, denna fråga kommer upp i riksdagen igen. Därför är det enligt min mening nödvändigt att kammaren vidhåller sin ståndpunkt att avslå framställningen.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! Jag hade knappast tänkt att delta i debatten, men jag uppkallades av några uttalanden av herr Ollén, vilka inte närmast gällde lifacoörendets behandling men väl en annan därmed nära sammanhängande fråga som har aktualiserats genom detta fall, nämligen frågan om regeringsrättens organisation och arbetssätt. Han framställde därvidlag varjehanda önskemål. Han önskade full självständighet för regeringsrättens ledamöter, han önskade att deras beslut skulle bli motiverade, han önskade en klar möjlighet till resning och han önskade goda underinstanser — jag tror jag kan sammanfatta det hela på det sättet.

Jag vet inte om herr Ollén observerat det, men eftersom han drog fram detta i kammaren får jag kanske säga här, att hela denna fråga ligger under utredning. Man arbetar just med detta. I det allmänna arbete som besvärssakkunniga bedriver kommer de även in härpå, och dessutom har de särskild anledning därtill på grund av riksdagens skrivelse angående en reformering av förfarandet vid varuskattmål. Jag vill ha sagt detta, eftersom herr Ollén drog upp saken.

Det kunde ha varit frestande att resonera om en del av de önskemål han här framställde. Kanske får jag göra det så till vida att jag säger, att jag är fullkomligt ense med honom i fråga om önskvärdheten av full självständighet för regeringsrättens ledamöter. Men jag vill ha utsagt här i kammaren, att jag finner ingen omständighet som i detta nu i minsta mån kringskär regeringsrättsledamöternas självständighet. De är fullt ut så självständiga som ledamöterna av högsta domstolen. En annan sak är att man av praktiska skäl möjligen kan tänka sig föredragningen i regeringsrätten ordnad på ett annat sätt.

Besluten är inte motiverade, det är en bekymmersam sak, men den rör vi själva för. Vi har ju överhopat regeringsrätten med en sådan mängd av mål att det inte är tänkbart för den att kunna åstadkomma ordentliga motiveringar. Ingen beklagar detta mer än en professor i förvaltningsrätt. Runt om i rättslivet känner man det också som en stor brist. Men det är Kungl. Maj:t och riksdag som har ställt till det så. Jag stryker alltså helt under detta önskemål, men jag vill dock göra en liten reservation mot vad herr Ollén yttrade. Han sade att något sådant vore otänkbart i fråga om högsta domstolen. Ja, herr Ollén, detta att högsta domstolen skriver ordentliga motiveringar är delvis en ganska ny historia. Gå några årtionden tillbaka, så finner herr Ollén att högsta domstolen också kunde uttrycka sig ganska knapphändigt.

Vidare sade herr Ollén, att det borde finnas klara möjligheter till resning i regeringsrättens beslut. Jag har aldrig hört talas om att det skulle råda något tvivel om att man kan få resning i ett regeringsrättsbeslut. Det är väl fullkomligt självklart.

Goda underinstanser önskade herr Ollén vidare. Det är all right. Men jag saknade något i herr Olléns resonemang, nämligen att man bör sörja för goda utredningsmöjligheter och för möjlighet till muntlig förhandling — vittnesförhör och sådant — inför regeringsrätten.

Därmed lämnar jag den sidan av sa-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

ken. Vi behandlar ju egentligen lifacofallet. Min ärade vän herr Holmqvist undrade varför man skall komma tillbaka med en sak så här är efter år. Jag får säga att vår arbetsform här är den, att vi försöker övertyga varandra med argument så gott vi kan, och misslyckas vi det ena året, när kanske kammaren är tom, så gör vi ett försök ett annat år i förhoppning att det möjligen är några fler som kan vilja sitta och lyssna och reflektera.

För övrigt finns det väl också nu litet nytt i uppläggningsen. Inte så, som herr Holmqvist antydde, att här hade skett någon sorts reträtt från lifacoanhängarnas sida, eftersom påståendena var så mycket mera modesta den här gången. Han jämförde partsinlagor från i fjol med ett arbete, som i varje fall är ett försök till en objektiv framställning av saken. Det är ju en orättvis framställning, om man påstår att detta skulle peka på någon sorts retirad. Det är givet att en part, som kämpar för sin rätt, skriver på ett annat sätt än andra.

Saken har emellertid så till vida kommit fram på ett trevligare sätt i år än tidigare, som det nu omsider blivit helt klart vad jag tillåtit mig för min del att alltid hävda, nämligen att frågan skall tas upp *inte* såsom en kritik av de avgöranden, som har träffats av regeringsrätten, utan på en helt annan grundval.

Därigenom tycker jag att saken har blivit utomordentligt mycket enklare. Detta vill jag säga till min ärade vän herr Gustaf Karlsson. Jag har förut sagt att saken har varit krånglig. Herr Gustaf Karlsson ville till en början gärna skriva under detta, ehuru han ganska snart kämpade sig fram ur det dunkel, som han därigenom befann sig i, till den fulla och säkra vissheten om att här borde ingenting göras. Men jag skulle vilja säga att saken blir enklare om vi ser den på det sätt, som nu sker, nämligen att den inte gäller någonting annat än att riksdagen skall ta de konsekvenser, som är naturliga av att den stiftar en författning, som genom sin dunkelhet ställer så oerhörda krav på medborgarna.

Det finns också andra områden, där man laborerar med sådan här indirekt beskattning. Typiska fall är tullarna. Där har man självfallet sedan gammalt räknat med olägenheterna av att en beskattning drabbar i efterhand, och därför har man också skapat en möjlighet till rättsligt bindande förhandsbesked om tullens beräkning. Den möjligheten finns ännu icke i varuskatteförordningen. Det har här talats mycket om möjligheten att gå och resonera med myndigheterna och höra sig för med vederbörande tjänstemän om hur skatten verkar. Ja, vad är det för värde med det? Vad man behöver är sådana bindande besked, som vi sörjer för i det vanliga skatteväsendet hos riksskattenämnden, sådana besked som vi kan få i vissa stämpelfrågor hos statskontoret, sådana besked vi kan få hos tullen. Den möjligheten finns inte här, och det är därför den enskilde svävar så i dunklet.

Jag har endast velat göra ett enkelt påpekande av vad som för mig är kärnpunkten i saken. Jag skall inte ta upp någon ytterligare argumentation. Det skulle bli en upprepning, om inte av vad som har sagts i dag, så i varje fall av vad jag själv har sagt vid föregående tillfällen. Jag inskränker mig därför nu till att i likhet med föregående talare yrka bifall till den framställning, som här i kammaren gjorts av herr Iwar Anderson.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**:

Herr talman! Jag hade inte tänkt att ta del i denna debatt i år. Det fanns inte någon anledning till det, ty jag tycker att herr Holmqvist lade upp frågan så fullständigt och klart, att det inte var något ytterligare att tillägga ur de synpunkter, som jag har i frågan. Men jag blev uppkallad av herr Olléns mycket fräna angrepp mot regeringsrätten, både som institution med de författningsenliga funktioner den har och även — i början av hans tal — mot dess förmåga att stå självständig och att döma med tillräcklig sakkunskap. Visserligen slutade han sitt anförande med att säga,

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

att han inte gjorde något angrepp mot regeringsrätten, men hela den första delen av hans anförande var i själva verket ett mycket starkt angrepp mot vår högsta skattedomstol.

Nu har herr Herlitz redan replikerat herr Ollén, och jag behöver därför inte gå närmare in på denna fråga. Jag är alldeles ense med vad herr Herlitz i det avseendet sagt. Jag skulle bara vilja på någon punkt komplettera herr Herlitz' framställning i anledning av herr Olléns resonemang.

Herr Ollén fann det upprörande, att inte sådana här stora och viktiga rättsfrågor kunde behandlas på den vanliga domstolsvägen med samma procedur som i våra vanliga domstolar. Jag undrar om han har tänkt igenom, att säkerligen de flesta skattemål är mera invecklade än vad fallet Lifaco är. Kan man verkligen tänka sig att ha det långsamma förfarande i domstolsväg, som vi har i vanliga civila mål, tillämpat på skatteärenden? Det är redan nu, Gudi klagat, mycket stora balanser i skattemålen. Men att tänka sig att man skulle göra en så omfattande omläggning av hela proceduren förefaller mig ganska orimligt.

Vad jag särskilt vill peka på är följande: denna fråga är ju svår på det sättet, att det är svårt att dra en gräns mellan de olika varukategorier, som anges i författningen om varubeskattningen, där man också hänvisar till vissa nummer i tulltaxan. Den är alltså svårtolkad på det sättet, att det alltid är svårt med gränsdragningar. Men den är inte invecklad i andra avseenden. Det gäller bara att avgöra om ett visst ämne, sådant det är analyserat, hör exempelvis till begreppet konfityrer, som står upptaget i denna författning.

I den broschyr, som fröken Andersson tidigare hänvisat till, står att enligt den till tulltaxan anknutna statistiska varuförteckningen avses med konfityrer »sockerhaltiga, till njutningsmedel avsedda produkter av livsmedelsindustri, fränsett drycker». Det är en mycket vidsträckt definition, och det är klart att man kan sitta och spekulera över vad

man skall dra därunder eller inte, även om den faktiskt är så vidsträckt, att jag har svårt att se att regeringsrätten och tullstyrelsen kunde komma till något annat resultat än de gjort. Emellertid är detta, trots att det inte blir klarare om man grubblar i dagar eller veckor på det, inte någon invecklad historia på det sättet, att den kräver långa förhandlingar. Att detta ärende blivit så komplicerat beror på att det har förekommit en del i och för sig ganska omöjliga rättegångar, i det man försökt få flytta över bedömandet från regeringsrätten till de vanliga domstolarna, och då har helt naturligt allra helst lekmän, som läser handlingarna, funnit, att det hela är ett virrvarr av olika domstolar och olika resonemang, delvis mot varandra stridande.

Går man emellertid till sakens ursprung finner man, att när denna skatteförfattning kom ut var det hela inte så invecklat; dock kunde man ju vara mycket tveksam om huruvida en viss vara hörde dit eller inte. Och här kan jag inte underlåta att komma fram till vad jag tycker är kärnpunkten: Varför förfrågade man sig inte hos kontrollstyrelsen? Herr Herlitz säger, att man i kontrollstyrelsen inte hade befogenhet att ge juridiskt bindande besked. Nej, men det är väl ingenting som hindrar att man frågar. När kontrollstyrelsen skickar ett cirkulär, där det meddelas att om en vecka träder vissa bestämmelser i kraft, är väl detta inte för mycket begärt av en företagare, som ändå måste fråga sig om han verkligen är säker på vad de tulltaxenummer omfattar, som författningen hänvisar till. Är han inte bergsäker, är det väl tryggare att fråga i kontrollstyrelsen.

I detta fall har vederbörande inte velat göra det, ty han var säker på sin sak. Han har handlat på egen risk, som jag uttryckt det i annat sammanhang.

Sedan skulle jag bara vilja tillägga, att om nu Lifacos sak skall behandlas på ett annat sätt än alla de andra liknande fallen, vad har man då för anledning att göra en sådan skillnad? Det är ju en hel rad andra företag, som också

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

blivit retroaktivt beskattade. Skall då inte deras fall också tas upp? Eller skall detta vara ett alldeles unikt fall? Jag kan inte överblicka de konsekvenser det skulle få att behandla detta fall annorlunda. Detta är ett fall av retroaktiv beskattning, där vederbörande var så säker på sin tolkning, att han inte ansåg det nödvändigt att fråga i kontrollstyrelsen. Varför skulle inte då en hel del andra företagare kunna komma in med sina framställningar och kräva precis likartad behandling som denna företagare?

Herr **HERLITZ** (h) kort genmäle:

Herr talman! Hans excellens utrikesministern berörde en sak, som jag är känslig för, nämligen den omständigheten att man, då man bedömer ett fall, har att tänka på att alla andra likartade får samma möjligheter att göra sig gällande. Men jag tror för min del att frågan om Lifaco har väckt en sådan publicitet, att de andra företag, som kan ha tillräckliga grunder för att göra likadana anspråk gällande, förmodligen — om kamrarna i dag bifaller motionerna — låter höra av sig.

Jag skulle emellertid vilja betona en sak, som jag inte tycker kommer tydligt fram i skrifterna. Det är liksom om man ville säga att alla de företag, som liksom Lifaco har blivit drabbade av retroaktiv beskattning, har suttit i samma båt och har ungefär samma anspråk på att nu få ersättning. Nej, det kommer till en sak, som är viktig, nämligen att vederbörande skall ha stått inför svåra, dunkla fall, där det har varit rimligt att tolka författningen fel. Jag vet inte om det i de andra fallen av retroaktivitet har förekommit, att författningarna har inneburit i samma grad svåra tolkningsproblem som i lifacofallet eller inte.

Herr **OLLEN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Några få ord till hans excellens utrikesministern! Hans påstående att jag skulle ha riktat mycket starka angrepp mot regeringsrätten är en-

ligt min mening fullkomligt obefogat. Vad jag har riktat anmärkning emot är att statsmakterna inte givit regeringsrätten de funktioner, som jag anser vara nödvändiga för denna högsta instans. Däremot har jag klart och tydligt framhållit, att mot regeringsrätten som sådan ingenting finns att anmärka. Men regeringsrätten kan ju inte omskapa sig själv, utan det är statsmakterna som måste göra detta.

Till sist, herr talman, ber jag att få ta tillbaka mitt yrkande om bifall till reservationen och förena mig med herr Iwar Andersons yrkande.

Herr **EWERLÖF** (h):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att komma med några nya argument; några sådana torde för resten inte stå att finna. Jag har endast velat säga, att det förefaller mig som om det genom herr Iwar Andersons yrkande har öppnats en möjlighet att på ett nöjaktigt sätt likvidera denna sedan krigstiden kvarstående fråga, som blivit så inflammerad och som vi inte kommer ifrån, om den inte blir löst någorlunda i enighetens tecken i dag. Låt oss från båda sidor med bortseende från alla prestigesympunkter förena oss i en befriande handling och rösta för bifall till herr Iwar Andersons yrkande.

Herr **SÖDERQUIST** (fp):

Herr talman! Fastän jag är motionär i den föreliggande frågan, har jag inte ansett mig böra delta i debatten, vilket jag för övrigt i så fall skulle ha gjort endast genom att understryka de synpunkter som herr Sundelin och fröken Andersson har framfört.

Låt mig, herr talman — och det är därför, jag begärt ordet — innan klubban faller och överläggningen förklarats avslutad, endast uttala den förhoppningen, att kammaren ville bifalla det förslag, som här har framställts av herr Iwar Anderson. Jag kommer alltså för min del att rösta för detta förslag, även om det inte ger fullt ut, vad motionerna har avsett.

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

Herr ANDERSON, IWAR, (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av att min högt värderade vän herr Karlsson i Munkedal uttalade tvivel om att mitt kompromissförslag, därest det antas, skulle bringa frågan ur världen. Jag är naturligtvis fullt på det klara med att riksdagens ledamöter kan väcka snart sagt vilka motioner som helst. För mig verkar det emellertid otänkbart att någon skulle kunna komma med en ny motion i denna fråga, om mitt förslag nu antas av riksdagen.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Det har sagts vid upprepade tillfällen att detta är en invecklad fråga. Den har blivit mer invecklad genom det förslag som herr Iwar Anderson nu framställt, och den blir än mer invecklad om man ser den i belysning av ett ärende, som vi behandlade här i riksdagen för fjorton dagar sedan. Och nu ber jag herr Herlitz att noga höra på!

Vid det tillfället gällde det huruvida en värnpliktig, som hade skadats under sin militärtjänstgöring, skulle få rättvisa. Det skulle kosta staten 9 000—10 000 kronor ungefär. Statsutskottet var den gången inte berett att gå längre än till 3 000 kronor. Herr Herlitz uttalade då i debatten, att egentligen kunde riksdagen inte ge sig in på att nagelfara domstolarnas beslut. För att klargöra vad jag avser ber jag att här få läsa upp en del av herr Herlitz' anförande vid det tillfället. Herr Herlitz yttrade: »Jag vill bara säga några ord om det yrkande som föreligger i motionen och som går ut på att riksdagen skulle besluta att riksförsäkringsanstalten och försäkringsrådet framdeles skulle bedöma vissa uppkommande frågor efter de och de grunderna. Detta är en alldeles omöjlig väg, i varje fall vad angår försäkringsrådet. Detta är en domstol, instituerad enligt lag, med skyldighet att döma efter lag och författning, och enligt ett sådant här beslut av riksdagen i en anslagsfråga kan försäkringsrådet över huvud taget inte handla. Jag finner sålunda att den vägen är alldeles oframkomlig.

Jag har observerat en sak som jag speciellt har hört återopas här av herr Elowsson, nämligen att i detta ärende föreligger ett alldeles särskilt skäl för riksdagen att ingripa. Detta skäl är att den man som det gäller inte fått tillfälle att meddela upplysningar av avgörande betydelse för ärendet. Därför har utgången blivit felaktig. Då menar herr Elowsson, och andra har sagt detsamma, att i ett sådant fall är det skäligt att riksdagen griper in. Får jag lov att fråga: Är det ingen som har tänkt på att för sådana lägen har vi i vår rätt en klar utväg anordnad? Jag vågar inte påstå att den är framkomlig i detta fall, men det förvånar mig att jag inte hört den omnämnas. Man kan nämligen söka resning i försäkringsrådets beslut, man kan söka resning i förvaltningsmyndigheters och särskilda förvaltningsdomstolars beslut. I detta fall skulle det ske hos högsta domstolen under återopande av de grunder som anges i rättegångsbalken t. ex. att omständighet eller bevis, som ej tidigare förebragts, återopas och att dess förebringande sannolikt skulle ha lett till en annan utgång. Inte vågar jag döma om hur en sådan resningsansökan skulle gestalta sig i detta fall — sådant vågar man inte uttala något om — men detta är den klara väg som är tänkt för dylika situationer. Den omständigheten, att det förekommit ett felaktigt avgörande, påkallar sålunda inte på något vis att riksdagen skall gripa in på ett område som är så i grunden främmande för dess uppgifter.»

Jag ber om ursäkt att jag gjort ett så långt citat, men jag har ansett det vara nödvändigt för att klargöra, att det tydligen i vissa fall anses gå för sig att riksdagen korrigerar en förvaltningsdomstols beslut, d. v. s. i lifacofallet kontrollstyrelsen såsom skattemyndighet samt regeringsrätten. Då herr Herlitz ju är speciellt sakkunnig i sådana här frågor skulle det vara synnerligen nyttigt, om vi av honom kunde få besked om vilket tillvägagångssätt som här är det riktiga. Har vi alltså möjlighet att genom riksdagsbeslut korrigera förvaltningsdomstolarnas eller andra domstolars be-

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

slut eller inte? Svaret på den frågan kan påverka handläggningen även av det nu närmast aktuella fallet.

Vad sedan beträffar herr Iwar Anderssons förslag är det ju egentligen ingenting annat än vad man brukar kalla för en frälsarkrans, utslängd i ett upprört hav för att rädda motionärerna. Det är inte längre frågan om rätt, knappast heller om ersättning åt Lifaco, utan nu gäller det att rädda prestigen, även om naturligtvis pengarna spelar en viss roll. Det viktigaste för mig är emellertid, om herr Herlitz vill söka klara upp det problem som jag ställt i min fråga till honom.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Statsutskottet har sällan ägnat någon fråga så stor uppmärksamhet som denna. Det har varit föredragningar av experter under en följd av dagar. Jag har tyvärr inte varit i tillfälle att närvara vid alla dessa sammanträden, men så mycket har jag kunnat konstatera från de tillfällen, då jag varit med, att jag aldrig i riksdagen mött en fråga, som varit så oklar som denna och fortfarande är lika oklar. Det bottnar tydligen däri, att författningen av år 1941 utgör ett typexempel på hur en författning *inte* bör vara beskaffad.

Hans excellens utrikesministern har här gjort gällande, att när en författning är så otydlig, så är det vederbörande skattedragares skyldighet att hos berörda myndigheter efterfråga hur han skall förhålla sig. I något fall har Lifaco förfrågat sig hos kontrollstyrelsen, eller rättare hos kontrollstyrelsens tjänstemän — kontrollstyrelsen är ju inte någon abstrakt funktion som fungerar som sådan, utan den fungerar genom sina tjänstemän — och dessa tjänstemän har förklarat, att vissa av de producerade varorna inte var skattepliktiga. Ändå ålägger regeringsrätten i sitt domslut företaget beskattning även för dessa artiklar. Samtidigt uttalar regeringsrätten att den omständigheten, att tjänstemännen i kontrollstyrelsen har förklarat varorna icke vara skattepliktiga, inte har någon relevans i ärendet.

Vad utrikesministern har påstått har alltså bestritts av regeringsrätten i dess domslut. Enligt mitt lekmanndöme bör en författning vara så avfattad, att den enkle medborgaren skall kunna ur författningen utläsa vad som avses. Om författningen brister i det avseendet, bör inte vederbörande fällas utan i stället frias.

Herr Elowsson menade nyss, att det »gått prestige» i detta ärende. Jag låter vara osagt om så är fallet, men jag vill, innan jag slutar, hänvisa till vad som förekom vid preludierna till hela denna processgång under årens lopp.

Det började med en polisanmälan från kontrollstyrelsens sida. Samtidigt beslutade livsmedelskommissionen på föranstaltande av kontrollstyrelsen om indragning av ransonerade varor för Lifacos räkning. Först en månad senare beslutade kontrollstyrelsen att skatt skulle utgå.

Jag frågar kammarens ärade ledamöter: Om en prövningsnämnd förhöll sig på det sättet vid behandlingar av ett taxeringsärende, att den först polisanmälde deklaranter och samtidigt utsatte honom för exekutiva åtgärder och först en månad senare beslutade om skatt, vad skulle ni säga om ett sådant tillvägagångssätt? Är ett sådant förfarande värdigt en rättsstat? Jag svarar nej, det är inte värdigt ett rättssamhälle.

Jag får därför yrka bifall till reservationen i den form, som den har fått genom herr Iwar Anderssons förslag.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEN:

Herr talman! Jag är ledsn att behöva konstatera, att herr Ohlon inte riktigt behärskar detta problem; det framgick tydligt av hans framställning. Han trodde att detta företag rådfrågat tjänstemän i kontrollstyrelsen vid den tidpunkt, då förordningen trädde i kraft. Men vid den tidpunkten hade det inte gjorts någon förfrågan, och det är ju det, som nära nog hela denna debatt rör sig om.

Lifaco fick ett cirkulär från kontrollstyrelsen, i likhet med andra tillverkare av den sorts kristidsvaror som det här

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

gäller. Lifaco underlät att göra någon förfrågan hos kontrollstyrelsen eller dess tjänstemän under den korta varseltid, som var utsatt innan beskattningen skulle träda i kraft. Historien med de två tjänstemännen inträffade vid ett långt senare tillfälle och den inverkade inte på något sätt på företagarens ställningstagande då förordningen trädde i kraft.

Hade herr Ohlon följt med föredragningarna, hade han säkerligen inte gjort detta misstag.

Herr HERLITZ (h):

Herr talman! Jag tackar herr Nils Elowsson för den utomordentliga och ovanliga heder, som han visade mig i och med att ett av mig för ett par veckor sedan hållet anförande ånyo in extenso föredrogs för kammaren. Jag tackar honom också för att han väddjat till mig om upplysning i kvistiga frågor. Jag kan visserligen tycka för det första, att herr Elowsson möjligen kunde ha erinrat sig, att precis sama frågor ställde herr Holmqvist till mig i fjol; jag gav då ett mycket utförligt svar. För det andra tycker jag att frågan kanske är rätt överflödig för den, som uppmärksamhet hört på debatten. Men, som sagt, hedrad är jag, och jag skall med glädje svara.

När jag för några veckor sedan kritiserade att riksdagen på gammalt frihettstidsmaner inlät sig på korrigerande av en domstols, i det här fallet försäkringsrådets, dom, d. v. s. inlät sig på ett bedömande av de sakliga förhållanden, som låg bakom, och sade att det rätteligen borde ha gått så och så, var det detta som jag reagerade emot. Ty denna princip, att domstolarna skall utöva sin verksamhet oberoende av den politiska maktens ingripande, är för mig så helig, att jag rycker fram var gång jag finner den vara i fara. Men nu är det så — och det är väl där som herr Elowsson inte riktigt följt med — att det här inte är fråga om någon domstol, som vi angriper. Har det inte under hela debatten blivit klart att det inte är någon som för

sin argumentering på den grundvalen, att regeringsrätten har dömt fel, gjort något galet, och att vi skall ställa till rätta det som den gjort galet? Har herr Elowsson inte märkt, att vi hela tiden fört den frågeställning, som man skymtat tidigare, åt sidan och att vi accepterat domen? Men så säger vi att detta är ett obilligt och oskäligt resultat, ja, jag skulle nästan vilja säga orättvist resultat, med hänsyn till den utformning som riksdagen har givit denna skatteförfattning. Vad vi med vår kritik riktar oss emot är riksdagen, som givit författningen sådan gestaltning. Därmed riktar vi oss naturligtvis i någon mån också emot Kungl. Maj:ts regering, som inte begagnat möjligheten till restitution litet frikostigare. Men det är på det sättet med förhållandet mellan Kungl. Maj:ts regering och riksdagen, att samma principer, som håller oss tillbaka då det gäller en domstol, kan vi inte göra gällande med samma styrka i fråga om regeringen, till vilken vi står i ett helt annat förhållande, herr Elowsson.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Hans excellens herr utrikesministern började sitt anförande med att säga att jag inte följt detta ärende i alla dess invecklade detaljer. Det vill jag inte bestrida, ty efter allt vad jag hört både i utskottet och i dag i kammaren, är det ingen som kan denna fråga. Så tillkrånglad har den blivit, tydligen beroende på ytterst svårtolkade författningsbestämmelser. Utrikesministern grundade sitt omdöme om min sakkunskap på mitt omnämnande, att två tjänstemäns utsagor i kontrollstyrelsen hade desavuerats av regeringsrätten och att jag hade insatt detta i ett oriktigt sammanhang. Det är möjligt, men det är inte detta som är knutpunkten. Knutpunkten är att utrikesministern gjorde gällande, att det hade varit Lifacos skyldighet att hos kontrollstyrelsen på förhand efterfråga, huruvida bolagets varor var skattepliktiga. En sådan laglig rätt har inte kontrollstyrelsen.

Om återbäring av varuskatt till Lifaco Aktiebolag

Herr **ELOWSSON, NILS**, (s):

Herr talman! Jag måste dessvärre säga, att jag är med herr Herlitz' besked föga tillfreds, antingen beroende på att jag har svårt att fatta — och det skulle jag hålla för mycket sannolikt — eller på att herr Herlitz inte uttryckt sig så tydligt, som jag förmodar att han gör, när han har sina studenter framför sig.

Det är ju obestriddligt, att vare sig man i detta fall håller sig till kontrollstyrelsen eller till regeringsrätten, så har de fastställt att det är riktigt att den och den skatten skall utgå, på samma sätt som försäkringsrådet beslöt, att den värnpliktige skulle ha så och så mycket i ersättning från staten. Det är i bägge fallen domstolar eller förvaltningsdomstolar — jag vet inte vilken benämning som i detta fall är den riktiga — som har beslutat, och i bägge fallen gäller det, om riksdagen skall korrigera beslutet; både i fråga om den värnpliktige, som skulle ha ersättning enligt militärersättningsförordningen, och i fråga om Lifaco, som vill ha tillbaka vad som betalats för mycket enligt varuskatteförordningen. Jag kan inte förstå att det är någon skillnad i dessa bägge fall, och jag kan verkligen inte heller inse att det skulle vara oriktigt, när vi för fjorton dagar sedan avvisade yrkandet om ersättning till den skadade värnpliktige, men däremot riktigt, att Lifaco i dag skulle få vad det begär. Detta är mig omöjligt att förstå.

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! Jag vet inte, om vi skall försöka reda ut huruvida anledningen till denna tvist ligger i att herr Elowsson »inte kan förstå», eller i att jag inte kan förklara mig tillräckligt tydligt. Men jag tyckte att det under herr Elowssons anförande alldeles klart framgick, att han utgår från att, liksom det häromsistens gällde att bedöma riktigheten av försäkringsrådets beslut, så skulle det i dag vara fråga om att bedöma riktigheten av kontrollstyrelsens och regeringsrättens beslut. Men det är däri som herr Elowsson tar alldeles miste; det är inga-

lunda detta frågan här gäller. Kontrollstyrelse och regeringsrätt har bestämt skattskyldigheten på grundval av varuskatteförordningen, och min liksom mina meningsfränders ståndpunkt är, att vi accepterar det avgörandet såsom riktigt. Vi utgår från just den förutsättningen. Men sedan finns det en helt annan författningsbestämmelse, som säger att man i ömmande fall — jag minns inte exakt, hur det uttryckes — kan av Kungl. Maj:t få restitution av den riktigt beslutade och betalade skatten. Det är tillämpningen av detta stadgande debatten i dag gäller.

Herr **ELOWSSON, NILS**, (s):

Herr talman! Herr Herlitz håller här fast vid den rena formaliteten. I sak blir det samma förhållande, om vederbörande får pengarna tillbaka; då handlar vi just så som jag sagt. Tidigare har man ju klandrat det av kontrollstyrelsen fattade beslutet; det har hela tiden varit fråga om att få en ändring av det. Nu har man av rent taktiska skäl fallit tillbaka på den formella ståndpunkten att man säger: »À la bonne heure — vi utgår från att beslutet är riktigt och fäster oss inte vid den saken, men pengarna skall i alla fall betalas tillbaka.» I sak blir dock, såvitt jag förstår, förhållandena i de bägge fallen icke desto mindre jämförliga.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Anderson, Iwar*, att kammaren skulle bifalla punkten a) men avslå punkten b) i den vid utlåtandet fogade reservationen. Därjämte hade i fråga om utskottets motivering framställts ett särskilt yrkande, till vilket herr talmannen ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare enligt herr *Iwar Andersons*

Om utredning ang. överförmyndarinstitutionen

yrkande; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Anderson, Iwar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 181, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles det av herr *Iwar Anderson* under överläggningen framställda yrkandet om bifall till punkten a) men avslag å punkten b) i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Anderson, Iwar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 56.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 182, i anledning av kammarens skiljaktiga beslut i fråga om ersättning till *Vilhelm Kenttä* för viss krigsskada, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge tillkännagiva, att, under förutsättning att den nu godkända voteringspropositionen bleve godkänd även av andra

kammaren, gemensam omröstning i ämnet komme att anställas vid kamrarnas sammanträden onsdagen den 7 nästkommande december.

Om utredning ang. överförmyndarinstitutionen

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckta motioner angående överförmyndarinstitutionen.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 367 av herr *Osvald* samt motionerna i andra kammaren nr 99 av herrar *Cassel* och *Munktell* och nr 447 av fru *Sandström*.

I motionerna I: 367 och II: 447, vilka voro likalydande, hade hemställts att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning av överförmyndarinstitutionen avseende ändrade grunder för överförmyndares tillsättning och arvodering och i samband härmed en ny indelning av överförmyndardistrikten.

Motionen II: 99 utmynnade i en hemställan, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag i syfte att tillföra överförmyndarinstitutionen ökad kompetens.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A) att motionerna I: 367 och II: 447 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

B) att motionen II: 99 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts

1) av fru *Gärde Widemar*, som ansett, att utskottets utlåtande beträffande motionerna I: 367 och II: 447 bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

Om utredning ang. överförmyndarinstitutionen

A) att riksdagen i anledning av motionerna I: 367 och II: 447 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande arvoderingen av överförmyndare i syfte att helt eller delvis överföra kostnaderna för överförmyndarinstitutionen å det allmänna; samt

B) att motionen II: 99 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) av herrar *Björnberg* och *Fröding*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Min reservation till första lagutskottets ifrågasvarande utlåtande gäller överförmyndarnas arvoden. De utgår för närvarande med i allmänhet 2 procent av de omyndigas behållna inkomst och är maximerade till 1 000 kronor från ett och samma förmynderskap.

Alltsedan förmynderskapslagens tillkomst år 1924 har det rått delade meningar om hur överförmyndararvodena skall utgå, d. v. s. frågan har gällt, om kostnaden för överförmyndarkontrollen bör läggas på det allmänna eller om den skall betalas av de omyndiga. Saken har flera gånger varit föremål för riksdagens prövning, senast år 1954, då det gällde frågan, om omyndiga folkpensionärer skulle behöva betala överförmyndararvode av sin pension.

Då man från början lade kostnaden för förmyndarkontrollen på de enskilda, var tankegången som låg bakom, att myndlingarna fick ett rättsskydd genom förmyndarkontrollen och att de själva borde bekosta detta rättsskydd. Sedan dess har samhällsutvecklingen gått därhän, att det blivit en vidgad allmän kontroll på så gott som alla områden, och kostnaden för sådan kontroll har i allmänhet tagits ut skattevägen och inte betalats av den grupp, som blivit utsatt för eller haft förmånen av kontrollen.

Numera får man väl också betrakta förmyndarkontrollen närmast såsom ett led i det rättsskydd, som staten tillhandahåller den enskilde och som i likhet med allt annat sådant rättsskydd bör bekostas av allmänna medel. Det finns

knappast någon anledning längre att särskilja förmyndarkontrollen från annat rättsskydd och låta kostnaden bäras av den enskilde. Det är ofta betungande för de omyndiga, som har små inkomster, att få sin inkomst reducerad genom överförmyndararvodet, och det kan tyckas orimligt att låta alla dessa fattiga, som inte kan ta vård om sig själva och sin egendom, bekosta en obligatorisk kontroll som anordnas av samhället. Det borde ju finnas någon möjlighet att i annan ordning ge överförmyndarna ersättning för det arbete, som de nu har med förmynderskapen. I realiteten är det dessutom så, att överförmyndarens ersättning från ett fåtal större förmynderskap får täcka även kostnaden för överförmyndarens arbete med de smärre förmynderskapen. De belopp, som flyter in genom två procent av inkomsten från de mindre förmynderskapen, är i allmänhet så små, att de knappast kan sägas utgöra ersättning för överförmyndarens arbete. Många gånger är de knappast ens tillräckliga för att driva in de små arvodena. Detta medför också, att överförmyndarnas ersättning för arbetet är beroende på om de i sitt distrikt har en eller annan myndling, som har större inkomster. Gäller det fattiga överförmyndardistrikt, där det inte finns någon sådan myndling, får han praktiskt taget ingen ersättning alls för sitt arbete, om inte kommunen — såsom i vissa fall skett — träder emellan, så att han kan få skäligt honorar.

Man kan säga att det är otidsenligt med en ersättning som utgår i procent av inkomsterna. På de flesta andra områden har man tagit bort den sortens arvodesberäkning. Vad som framför allt har anförts under senare år mot att lägga om ersättningen till överförmyndarna har varit statsfinansiella skäl. Även om det finns mycket som talar mot att lägga ytterligare bördor på stat och kommun, finns det enligt min mening ännu starkare skäl för att det allmänna skall bära kostnaden för överförmyndariet som är en primärt rättsvärdande uppgift. Kostnaderna för detta bör liksom

Om utredning ang. överförmyndarinstitutionen

för rättsvården i övrigt bäras av det allmänna och inte av de enskilda, som tvingas att ta rättsskyddet i anspråk.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till min reservation vid utlåtandet.

Herr BJÖRNBERG (h):

Herr talman! Jag har vid utskottets utlåtande fogat en blank reservation, och jag ber att med några ord få ge en förklaring till denna.

Syftet med den av herrar Cassel och Munktell väckta motionen, som går ut på att tillföra överförmyndarinstitutionen större kompetens, är uppenbarligen att bereda väg för en reform beträffande bestämmelserna för placering av förmyndarmedel. Jag tror att en sådan reform är mycket välbetänkt. Den nuvarande lagstiftningen medger ju placering av förmyndarmedel i realvärden endast i undantagsfall, »när särskilda skäl därtill äro», som uttrycket lyder i lagtexten. Det finns alltså en viss möjlighet att placera medlen i realvärden, men uttrycket »när särskilda skäl därtill äro» har alltför mycket karaktär av orakelspråk. Flertalet överförmyndare tolkar lagen så, att lagen i princip avvisar möjligheten att placera medel i realvärden, och uttrycket »när särskilda skäl därtill äro» anser man i huvudsak kunna tillämpas vid sådana tillfällen, då insatser görs i familjebolag, där vederbörande myndling har intressen, eller då det gäller att utnyttja myndlingen tillkommande rätt till teckning vid aktieemission.

Jag håller alltså före att syftet med motionen, att vidga möjligheterna att placera förmyndarmedel i realvärden, är mycket gott.

Nu är det väl ingen av oss — säkerligen inte heller motionärerna — som önskar lämna fältet öppet för spekulationsaffärer med förmyndarmedel. Förmyndarförvaltningen måste i första hand vara konserverande. Kravet på trygghet och säkerhet måste gå före önskemålen om hög avkastning. Jag råkar ha 27 års erfarenhet som överförmyndare, och den erfarenheten har gjort mig fullkom-

ligt övertygad på den punkten. Men jag har tyvärr också måst bevittna, huru som förmyndarmedel, som placerats enligt lagens krav, har våldsamt minskat i värde genom inflationen. Man frågar sig, om det kan vara rimligt, att lagstiftningen skall hindra åtgärder av förmyndarna i syfte att skydda myndlingarna mot sådana förluster.

Jag erkänner gärna, att gränsdragningen för placering i realvärden och utformningen av bestämmelser i det avseendet kan vara ett mycket besvärligt problem. Jag erkänner också, att ett medgivande till placering i realvärden ställer större krav på såväl förmyndare som överförmyndare i avseende å insikter och förutseende, möjligheter att bedöma utvecklingen i det ekonomiska livet o. s. v. Men detta bör inte hindra, att man söker komma fram på den vägen, om man över huvud taget vill göra något för att trygga förmyndarmedel mot penningvärdeförsämringen.

Här har nu i diskussionen sagts, att något borde göras för att ändra bestämmelserna angående arvodesberäkningen. Jag tror emellertid inte att en sådan åtgärd skulle skapa någon garanti för ökade kvalifikationer hos överförmyndarna. Möjligen skulle man kunna inrätta en ny kår av tjänstemän — specialister — men den tanken verkar inte särskilt lockande på mig, det må jag säga.

Våra överförmyndare ute i bygderna är nog i regel erfarna och pålitliga män, ofta gamla nämndemän med rik praktisk erfarenhet, och jag tror nog att man kan lita på deras omdöme i de allra flesta fall, men det är uppenbart att många av dem har svårt att klara kvistiga placeringsproblem när det gäller värdepapper och sådant. Det vore därför önskvärt, om man i varje län hade någon av myndigheterna utsedd expert, som stode till förfogande för överförmyndare med råd och hjälp i svåra placeringsfrågor och andra kinkiga saker i avseende å förmynderskap. Jag håller nämligen bestämt före, att det måste vara till gagn för myndlingarna, om möjlighet öppnas till placering i realvärden, givetvis inom vissa gränser och

Om utredning ang. överförmyndarinstitutionen

med iakttagande av att det blir en viss spridning på placeringsobjekten och därmed en viss riskfördelning.

Nu avser inte herrar Cassels och Munktelles motion någon ändring av lagbestämmelserna beträffande förmyndarmedels placering. Sådana motioner har tidigare väckts men avvisats med bland annat den motiveringen, att våra överförmyndare i många fall saknar den kompetens, som fordras för bedömande av sådana placeringar. Den motion, som nu väckts, avser som sagt att åtgärder skall vidtagas för att öka kompetensen hos våra överförmyndare, men motionen har ansetts beröra ett inaktuellt spörsmål, eftersom lagen i princip inte medger placering i realvärden. Enda utvägen har därför synt mig vara, att en motion väckes, som innefattar såväl krav på ändrade bestämmelser i frågan om placering av förmyndarmedel som krav på att åtgärder vidtages i syfte att tillföra överförmyndarinstitutionen ökad kompetens.

Jag har, herr talman, med dessa ord velat ge uttryck för min syn på denna fråga, och jag har inte något yrkande.

Herr AHLKVIST (s):

Herr talman! I de likalydande motionerna I:367 och II:447 har framställts yrkande om utredning och översyn av överförmyndarinstitutionen i huvudsakligen tre hänseenden. Det gäller dels grunderna för överförmyndares tillsättning, dels arvodesberäkningen och dels indelningen av överförmyndardistrikt.

Motionerna har avstyrkts av samtliga remissinstanser.

Även utskottet har enhälligt avstyrkt bifall till motionerna i vad det gäller indelning av överförmyndardistriktet och frågan om vem som skall utse överförmyndare. När det gäller överförmyndarnas arvodering har fru Gärde Widemar anmält avvikande mening. — Fru Gärde Widemar säger, att arvodesberäkningen är otillfredsställande ur två olika synpunkter.

Överförmyndarnas arvoden blir beroende av storleken av de förmögenheter,

som står under deras kontroll. Till detta säger utskottet, att även om vissa ojämnheter kan uppstå, kan man i stort sett säga att arvodena utgår i förhållande till det arbete som utföres. Jag vill i detta sammanhang erinra om att fru Gärde Widemar inte vill ha någon ändring när det gäller utseende av överförmyndarna. Hon ansluter sig alltså till den uppfattningen att överförmyndarna liksom nu bör vara kommunala förtroendemän. Och det är ju ett faktum, som alla vi kommunala förtroendemän känner till, att arvodena för kommunala uppdrag inte alltid är precis lika stora i olika kommuner. Om man alltså här skulle följa fru Gärde Widemar, så föreställer jag mig, att även om det allmänna bekostade ifrågavarande arvoden, så skulle skillnaden inte bli så stor i jämförelse med nuvarande förhållande, så länge kommunerna har att välja dessa förtroendemän. Det har exempelvis nämnts i motionerna och i reservationen att det finns kommuner som utöver de av myndlingarnas medel utgående arvodena ger ett tillskott av kommunala medel. Men om man närmare undersöker vilka kommuner det här är fråga om, tror jag man skall komma till det resultatet, att det inte är de mindre kommuner, där överförmyndarnas arvoden är mest otillräckliga, utan snarare de kommuner där arvodena, i jämförelse med förhållandena i många andra kommuner, är tillfredsställande. Det finns med andra ord delade meningar inom kommunerna om hur stora arvodena bör vara. Härtill kommer att det gäller en förmögenhetsförvaltning som förmögenhetsägarna enligt utskottets mening i första hand själva bör bekosta.

Reservanten sade vidare att en ännu större olägenhet uppstår för de omyndiga, som måste avstå en icke alldeles obetydlig del av sin årsinkomst. Fru Gärde Widemar förklarade att detta var kännbart särskilt för de mindre förmögenhetsägarna. Men inte många satser längre fram förklarade fru Gärde Widemar att det är de större förmögenhetsägarna som får betala kostnaderna även för de mindre förmögenhetsägarna. Här föreligger tydligen en motsägelse från reservantens

Om utredning ang. överförmyndarinstitutionen

sida. Om det är de större förmögenhetsägarna som får betala kostnaderna, kan dessa inte vara så betungande för de mindre. Det kan för övrigt vara intressant att se, hur kostsamt detta kan bli. Jag vet inte vad reservanten menar med ett mindre kapital, men 5 000 kronor kan väl anses vara ett sådant. Reservanten säger att den nuvarande ordningen blir betungande, därför att arvodet skall utgå av ett kapital som ägaren skall använda för sin utbildning. Inkomsten av ett kapital på 5 000 kronor är ju 200 kronor om året. Överförmyndaren är berättigad till ett arvode av 1 % av inkomsten, vilket i detta fall gör 2 kronor. Kan man säga att en utgift av 2 kronor om året nämvärt påverkar myndlingens möjligheter att skaffa sig utbildning i framtiden? Använder inte reservanten här överord?

Sedan talade reservanten också om att de nuvarande arvodesreglerna är betungande för pensionärer och sådana som är intagna på anstalt. I praktiken står emellertid deras inkomster inte under överförmyndarens kontroll och denne är följaktligen icke heller berättigad till några arvoden ur dessa inkomster. Reservanten har med andra ord valt mycket olämpliga exempel för att bevisa orättvisorna.

Jag ber även att få säga ett par ord om herr Björnbergs inlägg. Det berörde ju motionen nr 99 i andra kammaren. Såsom herr Björnberg erinrade om, är bakgrunden till motionen de yrkanden som framförts om ändrade placeringsregler när det gäller de omyndigas medel. Det råder väl inga större meningsskiljaktigheter i sak på denna punkt — vi har väl alla den meningen att trygghetsprincipen här bör vara den avgörande. Då inga yrkanden framförts vare sig i motionen eller annorledes om ändring av dessa bestämmelser, skall jag inte gå närmare in på dem.

När emellertid herr Björnberg sade, att ett av motiven för att riksdagen förra gången denna fråga var uppe icke ville ansluta sig till yrkandet om vidgade placeringsmöjligheter var, att i så fall måste krävas större kompetens hos överförmyndarna, så vill jag i anledning härav endast säga att jag har ett minne av att

jag i debatten i denna kammare vid det tillfället gjorde jämförelser med bestämmelserna i England, Danmark och Norge. I England är bestämmelserna ungefär desamma som i vårt land, i Danmark och Norge kan de väl sägas vara ännu strängare, trots att man i varje fall i Danmark har en förmyndarorganisation som väl även herr Björnberg måste anse vara kompetent att handha mera riskbetonade placeringar. För mig är därför betänkligheterna i detta avseende inte undanröjda genom någon ändring i förmyndarorganisationen.

När sedan herr Björnberg begränsade sig till att rekommendera att expertis skulle ställas till förmyndarnas förfogande, exempelvis en expert i varje län, vill jag endast erinra om att det enligt gällande bestämmelser finns möjlighet för överförmyndarna att anlita expertis när det gäller förmögenhetsförvaltning av mera invecklat slag. Det har från överförmyndarnas sida inte gjorts någon som helst antydning om att det skulle föreligga svårigheter för överförmyndarna att få tillgång till den erforderliga expertisen.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Till herr Ahlkvist vill jag först och främst säga, att jag har ingen önskan att rucka på tillsättningen av överförmyndarna. I dagens läge har jag inte någon förändring att föreslå i fråga om kommunens rätt att tillsätta dem.

Vidare vill jag säga att jag inte i första hand talade om förmögenhetsförvaltningen utan om omyndiga med högre och lägre inkomster. I flertalet fall av förmyndarskap gäller det ju inte förvaltningen av förmögenheter utan av inkomster. Det är t. ex. fråga om omyndiga barn, som har pension efter en avlidna far, och andra pensionärer. Då går två procent av inkomsten bort till överförmyndaren. Om ett barn har en årlig inkomst på 3 000 kronor, får det betala 60 kronor om året till överförmyndaren, vilket kan vara ganska betungande.

Om utredning ang. överförmyndarinstitutionen

Det exempel, som herr Ahlkvist tog upp, på en person med ett kapital på 5 000 kronor, som får betala 2 kronor om året, belyser närmast vad jag här framhållit, att det inte är någon idé att låta överförmyndaren taga arvoden på så små belopp. Arvodena räcker knappast till att täcka överförmyndarens kostnader för att kräva in dem. Att ta ut två kronor om året av ett hundratal myndlingar kan knappast ge någon skälig ersättning åt överförmyndaren. Det blir ofta en slump som avgör, vilken ersättning han får för sitt arbete.

Då det gäller folkpensionärer gjorde första lagutskottet en mycket utförlig utredning vid riksdagens behandling av frågan förra året. Därav framgick, att det var ett mycket stort antal folkpensionärer — både intagna på anstalt och andra — som var omyndigförklarade och vilka alltså hade att betala arvode till överförmyndaren. Jag kan därför inskränka mig till att hänvisa till första lagutskottets utlåtande i saken 1954. Där kan herr Ahlkvist se, i vilken utsträckning överförmyndararvoden utgick på folkpensionsinkomster.

Herr BJÖRNBERG (h):

Herr talman! Det är sant att överförmyndarna redan nu kan vända sig till experter för att få råd och upplysningar, men jag är ganska övertygad, att om det finnes experter i ansvarig ställning, utsedda av myndigheterna, skulle detta vara av stort värde och de skulle nog anlitas ganska ofta av överförmyndarna.

Jag är medveten om att lagstiftningen på detta område i vissa av våra grannländer är lika restriktiv som hos oss och i något fall ännu restriktivare, men jag är viss om, att därest penningvärdeförsämringen fortsätter, så kommer nog detta att där efter hand framtinga reformer i detta avseende, och jag frågar mig, varför vi ovillkorligen skall komma sist i utvecklingen.

Herr AHLKVIST (s):

Herr talman! Beträffande de små arvoden till överförmyndaren vill jag för det

första säga, att de allra minsta arvoden ingalunda alltid tas ut, och för det andra måste det ju vara så, fru Gärde Widemar, att om de är så obetydliga, att de inte betyder någonting för vare sig myndlingen eller överförmyndaren, kan de inte användas som argument för att arvoden är betungande för myndlingen, men det är just detta som fru Gärde Widemar gjort i sin reservation.

Beträffande de åldringar, som är intagna på anstalt, skall jag inte gå in på frågan utan endast hänvisa till att förutsättningen för att överförmyndaren skall vara berättigad till arvode är, att de står under hans översyn, och så är i allmänhet inte fallet.

Mot herr Björnbergs yttrande har jag ingenting att gennäla, eftersom den frågan i dag inte är föremål för något förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fru Gärde Widemar vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser angående vissa kungöranden i kyrka, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ny lydelse av övergångsbestämmelsen till lagen den 5 april 1946 (nr 130) om ändrad lydelse av 18, 20 och 23 §§ epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443), bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om Ottsjöns undantagande från vattenreglering m. m.

Vid ånyo skedd föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckta motioner om ökat rättsskydd åt innehavare av sommarstugearronden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om Ottsjöns undantagande från vattenreglering m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om Ottsjöns undantagande från vattenreglering och byggande i vatten.

Tredje lagutskottet hade behandlat de inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motionerna nr 32 i första kammaren av herr *Pålsson* m. fl. samt nr 41 i andra kammaren av herr *Agerberg* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att åtgärder måtte vidtagas för att Ottsjön samt Vålån från och med Vålåsjön till och med utloppet i Ottsjön genom fridlysning eller på annat sätt måtte undantagas från vattenreglering och byggande i vatten.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 32 och II: 41, icke måtte föranleda någon riksdagen åtgärd.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! Som kammarens ledamöter finner, är utskottsullåtandets kläm negativ, vilket väl var att vänta, då motionerna rör en fråga som är föremål för domstols behandling och prövning. Emellertid är utskottets skrivning så pass välvillig till motionernas syfte, att jag som motionär — och då jag har anledning tro att kammaren kommer att godkänna denna skrivning — gärna vill betyga min tacksamhet mot utskottet och samtidigt understryka vissa avsnitt av utlåtandet.

Jag kanske bör förutskicka, att jag ingalunda hör till dem som menar att vi inte skall bygga ut våra vattenfall och

reglera våra sjöar för att vinna kraft. Jag tror tvärtom att detta varit nödvändigt och väl forfarande är nödvändigt, men man kan väl ändå ställa sig den frågan, om man inte bör gå fram med en viss varsamhet på detta område, och det är utskottets uttalanden i det avsnittet som jag gärna vill understryka.

Utskottet säger att det vid sitt besök i Ottsjöområdet fick ett starkt intryck av områdets naturskönhet. Sedan jag konstaterat detta, skulle jag önska framhålla den omständigheten, att det torde finnas få områden i vårt land, där vattenkraften är så väl utbyggd som den är i Jämtlands län, i varje fall i landskapet Jämtland. Vi bör också hålla i minnet att det finns andra värden än vattenkraften. Vi har någonting som för en avsevärd del av landskapet Jämtland, enkannerligen den västra delen, faktiskt betyder lika mycket som vilken annan legitim näring som helst. Jag syftar på turismen. Vi vill gärna ha något kvar som visar det natursköna i landskapet, och vi vill inte att all vattenkraft skall utbyggas där. Nu återstår det snart sagt bara rester. Ottsjön är en av de vackra rester som vi har kvar i länet och kan bjuda våra gästande turister på, och det är inte bara den som det här gäller utan också en liten fjällby, vars vara eller inte vara beror på hur bedömningen av denna fråga utfaller.

Utskottet har också särskilt betonat att de strävanden som naturskyddet företräder, är av allmän och stor vikt, inte bara ur ideella synpunkter utan, som utskottet säger, sett på längre sikt även ur rent ekonomiska synpunkter. Utifrån detta är det fullkomligt klart, tycker jag, att man bör vara försiktig då det gäller att ta de kvarvarande resterna i anspråk för kraftändamål.

Vad som ger mig en viss anledning till oro — men jag är helt på det klara med att utskottet inte har kunnat skriva på något annat sätt — är den omständigheten, att sökandena i målet om Ottsjöns reglering har förklarat, att om en reglering i *önskvärd omfattning* skulle visa sig möjlig att genomföra nedströms Ottsjön — det skulle i så fall gälla Häckren,

Om Ottsjöns undantagande från vattenreglering m. m.

Aumen m. fl. sjöar — så vore sökandena beredda att återkalla sin ansökan om tillstånd att reglera Ottsjön. Det är gott och väl att de har förklarat detta, men denna förklaring förpliktar i och för sig inte sökandena till någonting. Förutsättningen är att de får denna reglering i »önskvärd omfattning», och det är väl också ganska klart att de vill ensamma bedöma, huruvida den reglering de där får har »önskvärd omfattning». Detta ger faktiskt litet anledning till ångslan.

Man får ju hoppas att — såsom utskottet antyder — den pågående domstolsprocessen på ett eller annat sätt leder fram till att frågan om Ottsjöns reglering faller. Regleringen nedströms Ottsjön däremot berör inte några byar eller över huvud taget någon bosättning. Den bör ju prövas på ett annat sätt än när det gäller regleringen av Ottsjön. Såvitt jag kan förstå, är det ju här inte fråga om skönhetsvärden av samma mått som vid Ottsjön.

Då kommer jag över till en annan sak som jag vill understryka. Jag hoppas, att de förhandlingar som har upptagits på grundval av en förteckning över vissa sjöar och vattendrag, som skulle undantagas från utbyggnad för kraftverksändamål, måtte leda till ett rimligt resultat. Förhandlingarna är påbörjade, men något resultat har, såvitt jag vet, ännu inte uppnåtts. Det är mycket angeläget att det blir ett resultat av dessa förhandlingar, så att de ortsbor vid Ottsjön, som det här närmast gäller, inte längre skall behöva ångslas för vad som kan inträffa.

Det har väl gjorts ett framsteg i så måtto, att sökandenas anhållan, att målet skulle vilandeförklaras, inte har bifallits — målet kommer att avgöras. Men det är ju angeläget, att Ottsjön på ett eller annat sätt snarast möjligt föres ut ur

riskzonen. Jag skulle tro att kammarens ledamöter har lätt att förstå vad det betyder för innehavarna av de gårdar, som riskerar överdämning, att inte med bestämdhet veta, huruvida deras fastigheter inom en längre eller kortare tid eventuellt kommer att dränkas. En sådan situation leder inte till god skötsel av gårdarna. Det är snarare någonting som befordrar vanhävd.

Det är på grund av det anförda jag har velat understryka skrivningen i utskottets utlåtande. Som jag sade, är den så pass positiv som den kan vara i rådande läge, även om utskottets kläm — av skäl som jag påpekade i början av mitt anförande — måste bli negativ.

Jag har, herr talman, inte annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av väckt motion om viss ändring av ersättningsbestämmelserna i lagen om allmänna vägar; och

nr 32, i anledning av väckt motion om viss ändring av lagen om förvaltning av bysamfälligheter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.40.

In fidem
G. H. Berggren